

Midtre Gauldal kommune

Langsiktig drifts- og investeringsanalyse mot 2043, versjon 2.0

«Ved å være i forkant, er det mulig å omstille for å sikre en bærekraftig utvikling»

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	3
2	Oppsummering.....	5
3	Utviklingstrekk og status i dag.....	7
3.1	Befolkningsutvikling fra 2012 til 2022	7
3.2	Investeringsnivået i kommunen	8
4	Utfordringsbildet	15
4.1	Befolkningsprognoser 2022-2032	16
4.2	Demografiutgifter 2022-2032	17
4.3	Økonomisk utvikling og inntektsforventninger	18
4.4	Gjeldsvekst og fremtidige finansutgifter	18
4.5	Energisituasjonen i Midtre Gauldal	19
5	Kunnskapsgrunnlag, vurderinger og veivalg.....	20
5.1	Bærekraftig utvikling som forutsetning for å lykkes	20
5.2	Oppvekst	23
5.3	Kultur og fritid	34
5.4	Helse og mestring.....	36
5.5	Rådhuset	50
5.6	Kommunale boliger	56
5.7	Vei	60
5.8	Vann og avløp.....	61
6	Vedlikeholdsplaner for kommunale eiendommer.....	62
7	Investeringsbehov 2024 – 2033/43	63
7.1	Samlet investeringsbehov og prioriteringsvurderinger.....	63
7.2	Vurderingskriterier	67
8	Langsiktig driftsanalyse 2024–2033.....	68
8.1	Forutsetninger for analysen	68
8.2	Simuleringer	69
9	Løsninger for bærekraftig økonomi.....	73
9.1	Ressursbruk i tjenestene	73
9.2	Egenfinansiering.....	74
9.3	Effektive tjenester i effektive bygg.....	75
9.4	Offentlig og privat samarbeid (OPS).....	75

1 Innledning

Dette dokumentet inneholder en langsiktig drifts- og investeringsanalyse for Midtre Gauldal kommune, versjon 2.0. Her sammenfattes en analyse og framskrivninger av kommunens økonomi i et langsiktig perspektiv ut fra investeringsbehovene ved alle kommunens formålsbygg inklusive rådhuset. Framskrivingene har til hensikt å gi kommunens beslutningstakere informasjon om utviklingstrender på lang sikt, og et bredere grunnlag for å ta viktige økonomiske beslutninger på kort sikt. Analysen ble første gang utarbeidet i 2022, og årets utgave er en revidering. Dette betyr at det bare er gjort mindre justeringer, og historiske data er heller ikke oppdatert. Det er de lange linjene som er av betydning i dette dokumentet.

Kommunens planverk for eiendomsforvaltning

En god forvaltning av de kommunale eiendommene fordrer en helhetlig og langsiktig strategi som ivaretar viktige strategiske utfordringer og prinsipper. Kommunens planverk på eiendomssiden er slik:

Eiendomsstrategien bygger på følgende **overordnede målsettinger**:

- Midtre Gauldal kommunes eiendomsforvaltning skal sikre en arealeffektiv og bærekraftig bygningsmasse.
- Eiendomsforvaltningen skal sikre at bygningsmassen teknisk, funksjonelt og kvalitativt opprettholdes og utvikles på et nivå som sikrer at den tilfredsstiller gjeldende lover og forskrifter. Det skal gjennomføres verdibevarende vedlikehold.
- Brukerne skal oppleve at inn klimaet er tilfredsstillende og at bygningene utvikles i takt med endrede funksjonelle behov.

Videre beskriver eiendomsstrategien **følgende strategier:**

- Midtre Gauldal kommune skal ha en aktiv og strategisk rolle i lokalsamfunnsutviklingen.
- Midtre Gauldal kommune skal utøve helhetlig eierskap og forvaltning.
- Klimavennlige løsninger med ressurseffektiv bruk av energi og arealer.
- Kommunale bygg og eiendommer ivaretas og utvikles i tråd med brukernes behov.
- Boliger for vanskeligstilte i boligmarkedet.
- Eiendomsforvaltningen preges av kunnskap, gjennomføringskraft og fleksibilitet.

Langsiktig drifts- og investeringsanalyse versjon 2.0

Konkret betyr dette at planen inneholder en oversikt over:

- Behovet for nybygg
- Dagens tilstand, behov for oppgradering og restaurering, og restlevetid for de kommunale formålsbyggene
- Dagens tilstand, behov for oppgradering og restlevetid for de kommunale vann og avløpsanlegg
- Dagens tilstand, behov for oppgradering og restlevetid for de kommunale veier, bruer, gatelys og medfølgende infrastruktur
- En langsiktig investeringsanalyse for kommunens eiendommer, vei, vann og avløp
- En langsiktig driftsanalyse – som viser de økonomiske konsekvensene av behovet for investeringer
- Vurdering av prioriteringer og mulige løsninger

Tidsperspektivet for planen er i utgangspunktet 20 år, altså fram til 2042. Det er imidlertid lagt størst vekt på konkrete behov i perioden frem til 2032, og det er kun for denne første perioden at investeringene har blitt vurdert med kostnadsoverslag.

Stort etterslep i vedlikehold, teknologisk utvikling og krav i forhold til klima og energi, økt behov for kommunale boliger og endringer i befolkningssammensetningen er hovedårsaker til at kommunen har et høyt investeringsbehov fremover. Videre er det i løpet av de siste årene avdekket et behov for et mer langsiktig og helhetlig planverk for kommunens eiendomsforvaltning. En overordnet plan for eiendomsforvaltningen vil danne et godt grunnlag for de årlige prioriteringene når det gjelder vedlikehold, samt også for å kunne vurdere hvilke større investeringer som bør foreslås gjennomført. I særlig grad er det behov for å kunne se hvilke investeringskostnader og finansieringsbehov kommunen står overfor på lang sikt. Dette er nødvendig for å kunne møte de økte behovene for kommunal tjenesteyting knyttet til den demografiske utviklingen, endrede krav til kommunen og samfunnsutviklingen i kommunen ellers.

Samtidig med den langsiktige investeringsanalysen legger kommunedirektøren her frem en langsiktig driftsanalyse som viser de økonomiske konsekvensene av den langsiktige investeringsanalysen. Analysen baserer seg på prognoser for fremtidige inntekter,

videreføring av historisk nivå for enhetskostnader, fremtidige investeringsbehov og utvikling i finansutgiftene. Effekten på netto driftsresultat, innsparingsbehov og gjeld er viktige fokusområder. Den økte oppmerksomheten på langsiktig bærekraft betyr økt oppmerksomhet på kommunens gjeld. Det vil kreve aktive grep i dag for å opprettholde kommunens økonomiske handlingsrom på lang sikt. I versjon 2.0 er driftsanalysen justert med ett år slik at perspektivet er fram til 2033.

Ny kommunelov legger også sterkere vekt på langsiktig og helhetlig økonomistyring der finansielle måltall er et av verktøyene. Bestemmelsene stiller overordnede krav til styring og forvaltning av kommunens virksomhet og økonomi over tid.

Som et første trinn i arbeidet med å få utarbeidet en langsiktig drifts- og investeringsanalyse ble konsulentfirmaet COWI sammen med Kvadrat Arkitekter engasjert. De ble bedt om å bistå med utarbeiding av strategi for investeringsbehov og hva dette vil bety for tjenester, formålsbygg og boliger innenfor pleie og omsorg i perioden 2020-2040. I denne sammenheng ble det gjennomført en delvis tilstands- og funksjonsvurdering av noen helse- og omsorgsbygg i kommunen. Enhet for eiendom og kommunalteknikk (EKT) har etter det fulgt opp disse rapportene og kartlagt samtlige av kommunens eiendommer. For å ha et solid beslutningsgrunnlag kvalitetssikres nå kommunens egne tilstandsvurderinger gjennom bruk av ekstern kompetanse.

I flere kapitler i dokumentet nevnes offentlig og privat samarbeid, såkalt OPS. Betegnelsen OPS brukes om et rettslig forpliktende samarbeid mellom offentlige og private aktører for å løse en bestemt oppgave. Samarbeidet kan ta ulik form og ha ulikt innhold, men det er likevel noen fellestrekk som går igjen i et OPS prosjekt. Det benyttes gjerne der det offentlige har behov for finansiering, prosjektering, bygging, drift og vedlikehold av et nytt større anlegg eller bygg. I et OPS-prosjekt har leverandøren typisk ansvar for hele livssyklusen til bygget, mens den offentlige oppdragsgiveren betaler en fast leie til leverandøren i kontraktsperioden (ofte 20-30 år). I kommunens eiendomsstrategi er det slått fast at kommunens langsiktige eiendomsbehov primært skal løses ved å eie eiendom, men andre typer eierskap/samarbeidsformer/gjennomføringsmodeller som OPS kan vurderes.

2 Oppsummering

Arbeidet med denne analysen har gitt en helhetlig oversikt over behovene kommunen har for investeringer innenfor de fleste områder. Den tydeliggjør et bilde av store enkeltstående behov, som det blir helt nødvendig, men krevende å prioritere mellom.

Kort oppsummert er det de største behovene de neste ti årene som blir nærmere omtalt videre i planen, knyttet til følgende bygg, tjenester og områder:

- Støren barneskole – nybygg eller totalrenovering

- Støren barnehage – nybygg eller totalrenovering
- Størenhallen/svømmehallen – nybygg eller totalrenovering
- Rådhuset – nybygg eller totalrenovering
- Singsås barnehage – ombygging/påbygging (forprosjekt i gang)
- Gauldal skole- og kultursenter – Tilbygg kultur/ungdomsklubb
- Soknedal barnehage – nytt tilbygg i 2027
- Budal skole/barnehage/flerbrukshus – hovedvedlikehold i 2025
- Boliger for utviklingshemmede/ barneboliger
- Oppgradering av flere av helsetjenestens lokaler for å møte framtidens krav
- Kommunale veier – omfattende behov for oppgradering (igangsatt)
- Vann og avløp (etterslep og økt overvannshåndtering – klimatilpasninger)

I de påfølgende ti årene skisseres ytterligere behov for investeringer, blant annet i følgende bygg, tjenester og områder:

- Soknes barnehage – påbygging
- Omsorgsboliger/sykehjemsplasser
- Avlastningsboliger
- Boliger for mennesker med alvorlig psykisk sykdom

Nødvendigheten for å få de ulike prosjektene realisert vurderes fortløpende, noe som betyr at det kan bli endringer i prioriteringsrekkefølgen.

Grove og usikre anslag over kostnader peker på et investeringsnivå opp mot 1,1 milliard kr for de første ti årene. Dersom alle skisserte behov for investeringer i kommende tjueårsperiode skal innfris, vil kommunen få en betydelig gjeldsvekst. Det vil innebære at avdrag og renter på lån vil belaste driftsbudsjettet på en måte som vil være svært krevende for en mindre kommune.

Det sentrale er nå å få et kunnskapsgrunnlag om framtidige behov, og så drøfte hvilke aktive grep som må tas i dag. Videre vil det være en forutsetning å kunne ta ut gevinster, også økonomiske, av de investeringer som gjøres. Dersom dette ikke er mulig, vil kommunen ikke kunne innfri behovet for nødvendig verdibevaring og nyinvesteringer.

Det skisseres fire fokusområder for å opprettholde en sunn økonomi også i et krevende langsiktig perspektiv:

- Økt grad av egenfinansiering av investeringene
- Alle investeringer bør gi reduksjon i driftsutgiftene
- Investeringene må bidra til effektive tjenester i effektive bygg, altså løsninger som krever mindre areal og bidrar til å effektivisere tjenesteproduksjonen
- Offentlig/privat samarbeid (OPS) – forpliktende samarbeid mellom offentlige og private aktører for å gjennomføre bestemte prosjekt/oppgaver

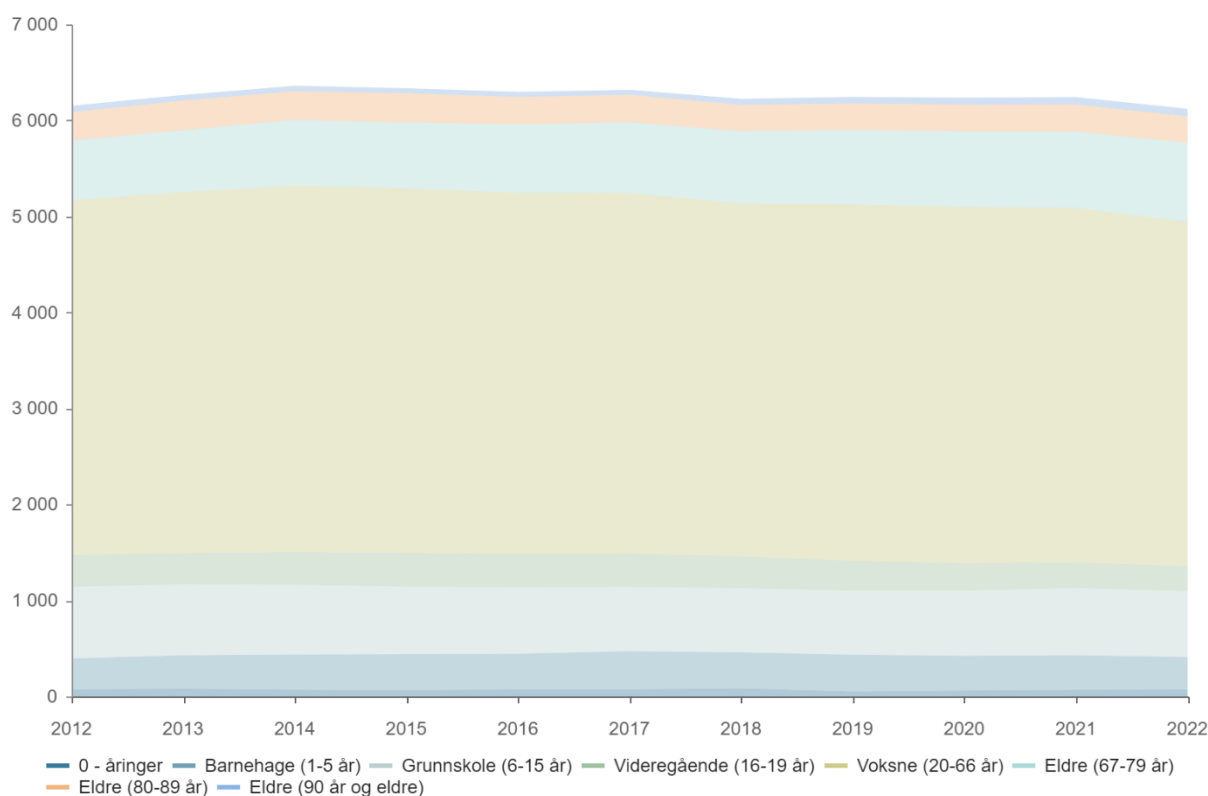
3 Utviklingstrekk og status i dag

3.1 Befolkningsutvikling fra 2012 til 2022

Befolkningsutviklingen er svært sentral for en kommune av flere grunner. To av de mest sentrale faktorene er hvilken vekstspiral kommunen er inne i (positiv, negativ eller nøytral), da vekstspiralen sier noe om kommunens utviklingskraft, og innbyggertallet og alderssammensetningen, som er helt sentrale for kommunenes inntekter og utgifter. For å si det veldig enkelt gir flere innbyggere høyere inntekter, og en høy andel innbyggere i arbeidsfør alder gir lavere utgifter.

Per 01.01.22 var det det bosatt 6.120 innbyggere i kommunen. Ved utgangen av andre kvartal var tallet redusert til 6.074.

Diagrammet og tabellen som følger viser fordelingen mellom de ulike aldersgruppene per første januar for årene 2012-2022:

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
0 - åringer	74	81	71	69	72	74	84	53	62	71	72
Barnehage (1-5 år)	321	347	365	371	373	397	375	381	360	357	339
Grunnskole (6-15 år)	748	744	732	706	694	673	670	671	683	704	688
Videregående (16-19 år)	333	321	337	349	347	345	328	307	284	266	257
Voksne (20-66 år)	3 691	3 762	3 817	3 800	3 760	3 755	3 677	3 714	3 713	3 691	3 587
Eldre (67-79 år)	625	643	685	683	715	737	754	776	785	796	825
Eldre (80-89 år)	295	309	299	305	285	286	276	276	278	283	275
Eldre (90 år og eldre)	66	59	55	53	52	52	61	68	73	75	77
Total	6 153	6 266	6 361	6 336	6 298	6 319	6 225	6 246	6 238	6 243	6 120

Av tabellen kan man se at det i enkelte år har være relativt store endringer, både opp og ned.

Tabellen under viser endringene gruppert på fødselsoverskudd og netto innvandring og flytting. Der ser man at fødselsoverskuddet har vært rimelig stabilt i perioden, og at de store befolkningsreduksjonene nevnt ovenfor i stor grad har skyldtes innenlands flytting.

Utvikling per år, inkludert andre kvartal 2022:

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Folketall ved inngangen av kvartalet	6 153	6 266	6 361	6 312	6 301	6 319	6 225	6 246	6 238	6 243	6 120
Fødte	78	70	70	69	75	85	50	57	67	74	29
Døde	62	64	60	71	57	60	49	59	60	63	46
Fødselsoverskudd	16	6	10	-2	18	25	1	-2	7	11	-17
Innvandring	157	111	57	38	61	37	28	38	42	63	32
Utvandring	29	37	20	22	56	44	25	24	16	57	15
Innflytting, innenlands	234	211	175	205	187	175	212	185	194	181	91
Utflytting, innenlands	268	195	246	258	191	285	200	204	222	320	134
Netto innvandring og flytting	94	90	-34	-37	1	-117	15	-5	-2	-133	-26
Folkevekst	113	95	-25	-38	21	-94	21	-8	5	-123	-43
Folketallet ved utgangen av året	6 266	6 361	6 336	6 298	6 319	6 225	6 246	6 238	6 243	6 120	6 077

3.2 Investeringsnivået i kommunen

Investeringsnivået har vært betydelig de siste årene og summen av investeringer i anleggsmidler i perioden 2012-2021 beløper seg til 562,34 mill. kr. For årene 2012-2018 ble det i snitt investert for 66,1 mill. kr. hvert år, mens for årene 2019-2021 ble det i snitt investert 33,2 mill. kr. årlig. Det vil si at investeringstakten har blitt redusert de siste årene, noe som i hovedsak kan forklares med kommunens økonomiske forutsetninger og gjennomføringskapasitet.

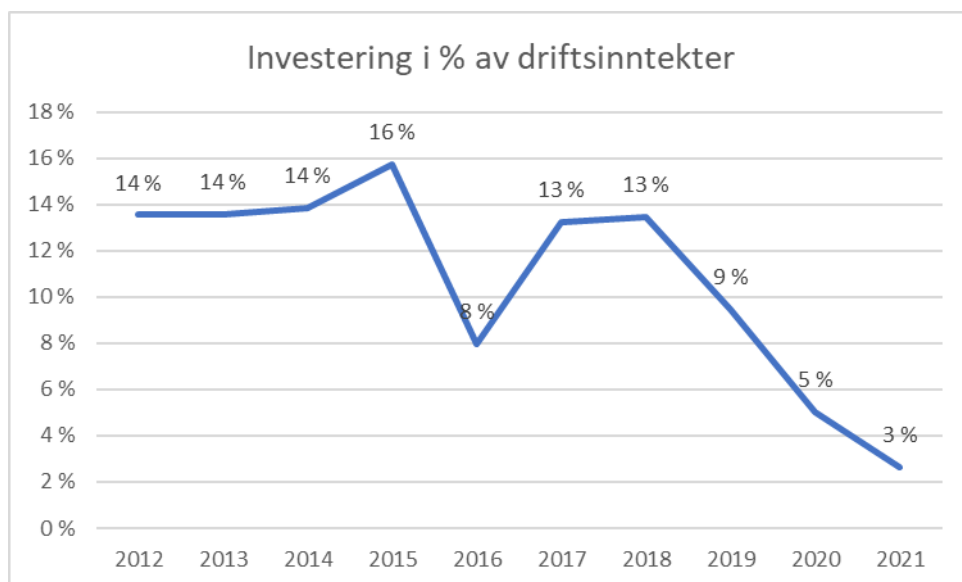
Tabellen under viser de 20 største investeringene i kommunen de siste 10 årene:

Prosjekt (T)	Regnskap 2012-2021
Soknes barnehage	33.765
Soknedal barnehage	32.523
Helsesenteret – nytt storkjøkken	27.776
IKT – felles 2011-2019	26.638
Budal skole og barnehage	25.571
Støren bo- og dagsenter – oppgradering	18.530
Svartøymoen omsorgsboliger – byggetrinn 1	17.522
Ny brannstasjon Støren	13.057
Singsås barnehage	12.188
Kommunal veier og sikkerhet – 2015	12.080

Sykehjemmet – blå avdeling, ombygging	12.077
Frøsetvegen – adkomst og kryss	11.680
Idrettshall/svømmehall – ventilasjonsanlegg 2014	10.382
Sykehjemmet – rød avdeling, ombygging	9.829
Flyktningeboliger	9.668
Støren næringsområde	9.198
Kommunale veier og sikkerhet	8.523
Spjeldet – omsorgsboliger psykiatri	7.293
Støren vannverk – felles	6.280
Soknedal skole – rehabilitering 2009	6.051

De største investeringene har vært Soknes barnehage, Soknedal barnehage, nytt storkjøkken på Helsesenteret og Budal skole og barnehage. Her må også byggingen av ny Lysgård, ambulansestasjon og pågående satsing på vei og VA nevnes. Samtidig er det i perioden 2011-2023 brukt betydelige beløp på informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT).

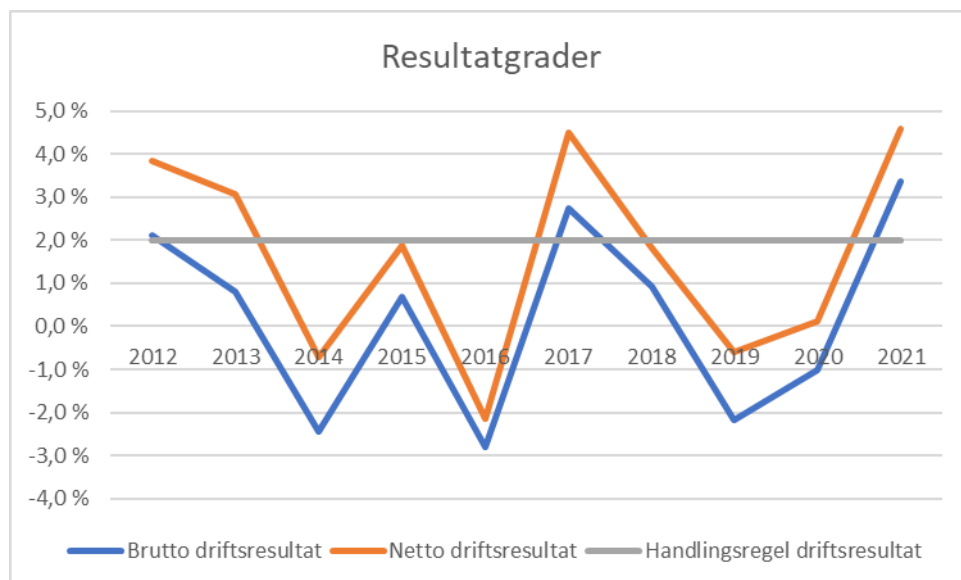
Diagrammet under viser investeringsnivået (beløp) i prosent av brutto driftsinntekter i perioden:

For perioden 2012-2018 lå investeringsnivået stort sett på 13-16 % av brutto driftsinntekter hvert år. For årene 2019-2021 har investeringsnivået, som tidligere nevnt, vært betydelig lavere.

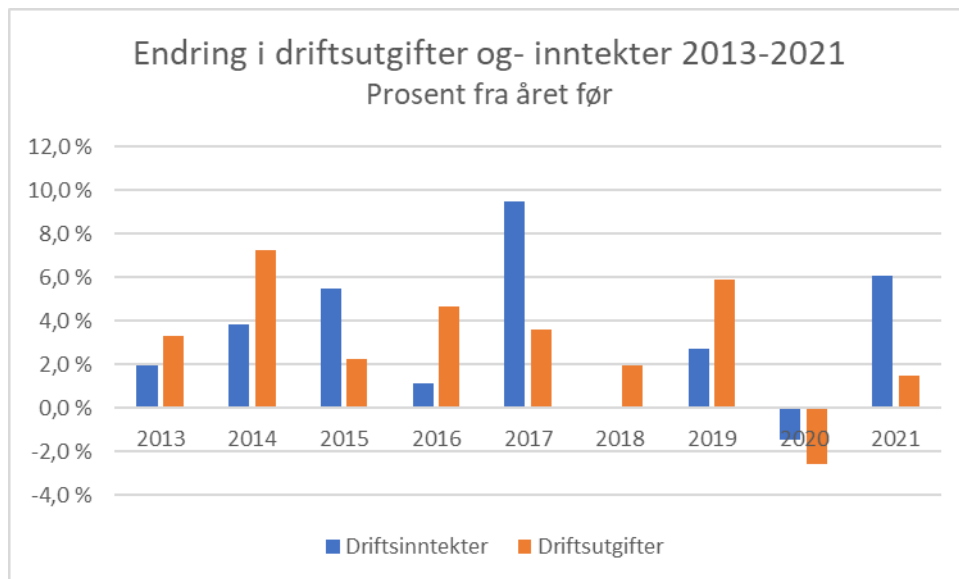
Økonomien- utviklingen i brutto og netto driftsresultat

Figuren under viser brutto- og netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter, samt handlingsregel for netto driftsresultat de siste ti år. Det kan nevnes at handlingsreglene ikke ble vedtatt før i 2016, og har siden blitt justert noe.

Utviklingen i brutto og netto driftsresultat påvirkes av flere forhold, men skatt, rammetilskudd og finansposter er naturligvis sentrale størrelser, i tillegg til utgiftsnivået. Brutto driftsresultat er differansen mellom årets driftsinntekter og årets driftsutgifter og avskrivninger. Netto driftsresultat tar utgangspunkt i brutto driftsresultat, men her elimineres virkningen av avskrivningene, i tillegg til at netto finansutgifter trekkes i fra. Netto driftsresultat er en sentral størrelse for å vurdere den økonomiske tilstanden, og en av kommunens handlingsregler er at resultatet skal være på over 2 % av brutto driftsinntekter. Netto driftsresultat har i løpet av de siste årene variert mellom -2,2 % til +4,6 %, med til dels store svingninger fra det ene året til det neste. Det er ingen tydelig trend, men resultatet de siste fem årene har stort sett har vært positivt.

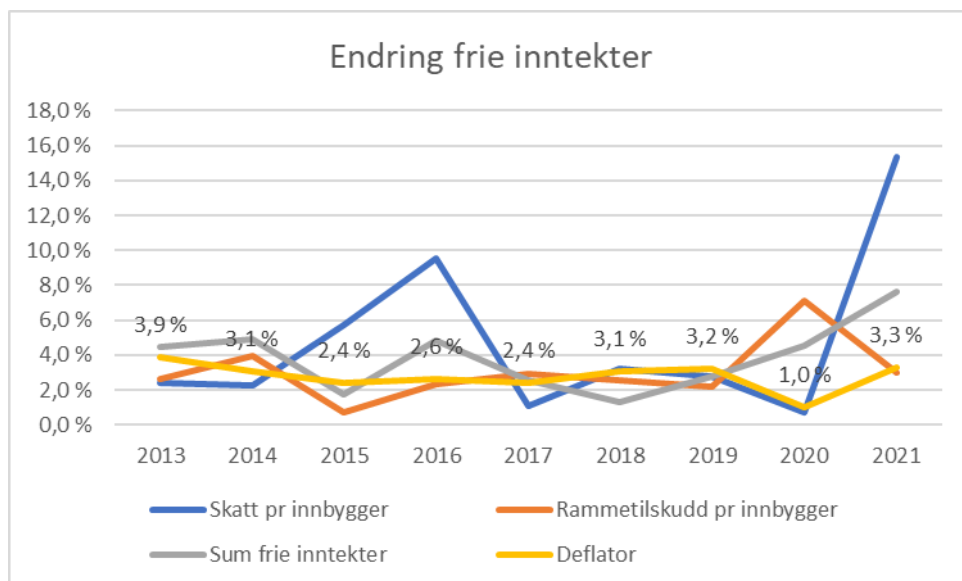
Utviklingen i driftsresultat er direkte koblet til veksten i driftsinntekter i forhold til veksten i driftsutgifter. Diagrammet under viser hvordan driftsinntektene og driftsutgiftene har endret seg i prosent fra år til år. Det er vanskelig å se noen tydelig trend i utviklingen, men driftsutgiftene har økt mer enn driftsinntektene i fem av ni år. Etter 2019 har imidlertid utviklingen vært positiv.

Frie inntekter

Kommunens frie inntekter er et samlebegrep for skatteinntekter og rammetilskudd og utgjør ca. 69 prosent av de samlede inntektene for kommunene. Dette er midler kommunene selv kan prioritere bruken av, men de må ses i forhold til innbyggernes behov for tjenester. Inntektssystemet er bygd opp med det formål å sikre kommunene grunnlag for et likeverdig tjenestetilbud, og ved fordeling av rammetilskuddet tas det hensyn til strukturelle forskjeller i kommunenes kostnader (utgiftsutjevning) og forskjeller i skatteinntektene (inntekstutjevning). Inntektssystemet inneholder også tilskudd basert på regionalpolitiske målsettinger.

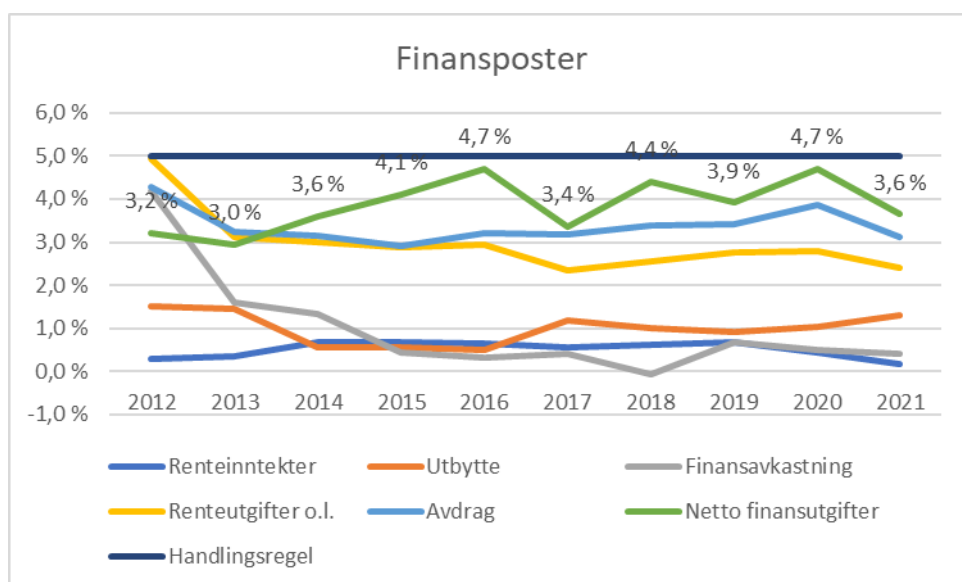
For Midtre Gauldal utgjør rammetilskuddet ca. 42 prosent av inntektene og er den klart største inntektskilden. Dette henger også sammen med at kommunen er relativt skattesvak, slik at rammetilskuddet økes i form av inntekstutjevning. Diagrammet under viser hvordan de frie inntektene per innbygger har endret seg år for år, sammenlignet med deflator (gul). Deflator er et uttrykk for pris- og lønnsvekst i kommunen. Inntektene har stort sett økt mer enn deflator i perioden, med noen unntak. Dette indikerer at det økonomiske handlingsrommet har blitt styrket. I tillegg så ser man en spesielt sterk inntektsvekst de siste to årene, der deler kan forklares med koronakompensasjon. En annen vesentlig faktor av betydning for utviklingen er skatteveksten fra 2020 til 2021 på ca. 15,5 %.

Finansposter

Finanspostene i driftsregnskapet består av renteinntekter, renteutgifter, avdrag, utbytte og avkastning på kommunens finansportefølje.

Midtre Gauldal kommune har vedtatt tre økonomiske handlingsregler som blant annet innebærer at netto finansutgifter ikke skal utgjøre mer enn 5 % av brutto driftsinntekter. Diagrammet under viser de ulike finanspostene i prosent av brutto driftsinntekter de siste 10 år, sammenlignet med handlingsregelen. Linjen med dataetiketter (tall) viser netto finansutgifter, som man ser har variert mellom 3 % og 4,7 %. Det vil si at netto finansutgifter aldri har vært over nivået til handlingsregelen i perioden.

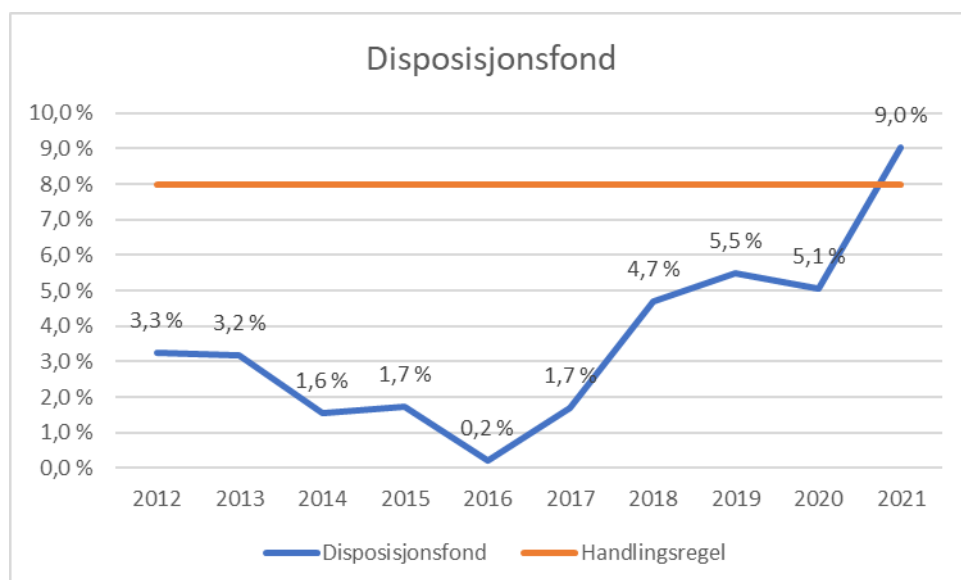
Renteutgifter og avdrag er de to største finanspostene. Renteutgiftene ble betydelig redusert fra 2012 til 2013 grunnet ekstra nedbetaling av gjeld. I løpet av de ni siste årene har renteutgiftene stort sett utgjort rundt 3 % av driftsinntektene, men med et noe lavere nivå de

siste årene. I 2021 var de på 2,4 %, noe som kan forklares med en historisk lav rente. Nå er rentene på vei oppover, noe som vil slå direkte inn på kommunens renteutgifter. Når det gjelder avdragene har de gradvis økt etter 2015, med en topp i 2020. Reduksjonen fra 2020 til 2021 skyldes reduserte avskrivninger, som gir redusert minimumsavdrag.

De største finansinntektene er utbytte og avkastning på finansporteføljen. Utbyttet stammer i hovedsak fra kommunens eierandeler i Trønderenergi og Midt Energi (tidligere Gauldal Energi). De siste ti årene har utbyttet i gjennomsnitt vært på ca. 5,3 millioner kroner, men relativt lavt i perioden 2014-2016, og med en tydelig topp i 2021. Når det gjelder avkastningen på finansporteføljen var den helt tydelig høyest i 2012, med ca. 19,2 millioner kroner i inntekt – ca. 4,2 % av driftsinntektene. På grunn av nedsalget i 2013 falt inntektene, og i årene etter har gjennomsnittet vært på ca. 2,8 %. Langsiktig forventet avkastning er i finansreglementet oppgitt til 4,7 %, noe som var vurdert til å være ca. 1,8 % høyere enn langsiktig risikofritt alternativ. Rentene har imidlertid vært svært lave de siste årene, og en avkastning på 4,7 % i slike år vil være urealistisk.

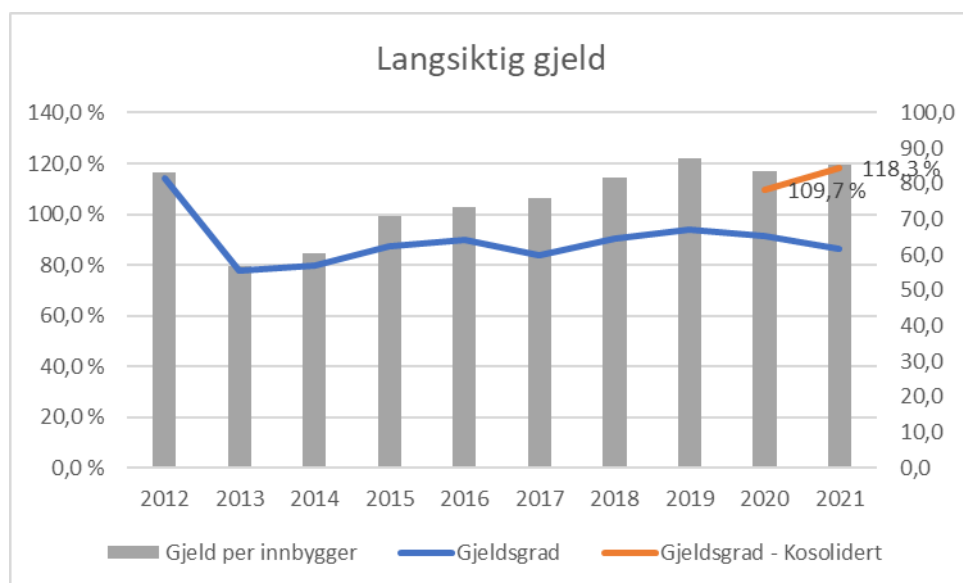
Disposisjonsfond

Midtre Gauldal kommune har også vedtatt en handlingsregel som sier at disposisjonsfondet skal utgjøre minimum 8 % av brutto driftsinntekter. Med unntak av 2020, har fondet blitt styrket i årene etter 2016 og utgjør ved utgangen av 2021 over 9 % av inntektene. Poenget med et disposisjonsfond på minimum 8 % er å ha en økonomisk buffer til å håndtere svingninger i inntekter og/eller utgifter, uten at det gir direkte utslag på tjenestenivået. Alt over 8 % inngår i kommunens handlingsrom, og kan brukes til for eksempel særskilte satsninger eller egenkapital ved investeringer.

Gjeld

Gjeldsutviklingen i Midtre Gauldal kommune har vært tett knyttet til investeringsnivået da det i de fleste årene har vært relativt beskjedne andeler egenfinansiering. Et unntak som bør nevnes er året 2013. Da solgte kommunen store deler av finansporteføljen sin og brukte over 160 mill. kr. på ekstraordinær nedbetaling av gjeld. Diagrammet under viser utviklingen i langsiktig gjeld per innbygger (i tusen kr.) og langsiktig gjeld i forhold til brutto driftsinntekter de siste ti årene. I tillegg er den langsiktige gjelden til Midtre Gauldal utvikling KF (MGU KF) inkludert (konsolidert) og vist for årene 2020 og 2021.

Gjeldsgraden for Midtre Gauldal kommune økte fra 77,9 % i 2013 til 94 % i 2020. Deretter har den blitt redusert til 86,2 % i 2021. Samtidig har gjelden til MGU KF økt betydelig de siste par årene, og samlet gjeldsgrad i 2021 var på 118,3 %. Til sammenligning så var snittet for landet uten Oslo på 114,5 % i 2021. Midtre Gauldal har i tillegg en relativt høy andel renteeksponert gjeld, noe som også bidrar til at man blir mer sårbar for renteøkninger. Gjeldsnivået og gjeldssammensetningen gjør derfor at man framover må forvente at finansutgiftene vil ta en større del av inntektene enn i en del andre kommuner.

Oppsummering økonomi

Som følge av aktiv økonomistyring de siste årene har Midtre Gauldal nå en bedre økonomi enn på lenge, selv om det er et stykke igjen til full friskmelding. Netto driftsresultatet var i 2021 på nesten 5 % av brutto driftsinntekter, noe som er veldig bra, men det må presiseres at landssnittet også var på over 4 %. Samtidig må man ha i mente at det er å oppnå et stabilt driftsresultat over tid som er viktig – ikke enkeltår.

Netto finansutgifter har i de ti siste årene utgjort mellom 3 % og 4,7 % av brutto driftsinntekter. Altså under den øvre grensen som er fastsatt gjennom handlingsregelen. Dette er positivt, men det er et par momenter som kan trekkes fram. For det første har rentene vært svært lave de siste årene, samtidig som finansinntektene, spesielt utbytte, har vært relativt høye. Begge disse faktorene trekker netto finansutgifter ned. Med mer «normale» renter ville

sannsynligvis handlingsregelen blitt brutt i løpet av perioden. For det andre er ikke Midtre Gauldal Utvikling KF inkludert i disse tallene. MGU KF har høye finansutgifter i forhold til driftsinntekter sammenlignet med kommunekassen, og ville derfor dratt prosenten for netto finansutgifter opp. Når det gjelder gjeldsnivået er det et godt stykke under landssnittet når man ser på langsiktig gjeld i forhold til brutto driftsinntekter for kommunekassen. Men også her endrer bildet seg når man inkluderer regnskapet til MGU KF, og samlet gjeldsnivå er høyere enn snittet for landet. I tillegg har utgjør den renteeksponerte gjelden 90,3 % av driftsinntektene i Midtre Gauldal, noe som er 16,5 prosentpoeng over snittet i landet.

Oppsummert kan man derfor si at selv om handlingsregelen for netto finansutgifter innfris, er gjeldsnivået et stykke over det som er ønskelig.

Disposisjonsfondet har blitt styrket de de siste årene og utgjør nå over 9 % av driftsinntektene. Dette er veldig positivt, men også her er det grunn til å peke på et par forhold. For det første anbefaler flere kommuneøkonomer at disposisjonsfondet skal være på over 10 %. For det andre er snittet for landet på 13,7 %. Det betyr at Midtre Gauldal har en betydelig buffer, men gjennomsnittskommunen ligger høyere.

I neste kapitel om utfordringsbildet følges problemstillingene opp med blikket rettet framover. Her gis det utfyllende bakgrunnsinformasjon til enkelte faktorer av vesentlig betydning for kommunens resultatmessige utvikling.

4 Utfordringsbildet

Å beskrive utfordringsbildet for Midtre Gauldal 10-20 år fram i tid er ikke en eksakt vitenskap. Utfordringsbildet er derfor en beskrivelse av noen sannsynlige utviklingsretninger som kan prege samfunnsutviklingen i årene framover. Det finnes imidlertid eksakte grunnlagsdata, for eksempel befolkningsdata, som er viktig i den langsiktige planleggingen. I det årlige Utfordringsdokumentet gis en fyldig beskrivelse av utfordringene for hvert av kommunens tjenesteområder, samt for det som mer generelt gjelder samfunnsutviklingen i kommunen.

Oppsummert kan vi si at følgende forhold vil ha størst betydning når det gjelder kommunens drift og investeringer:

- *Å få etablert flere arbeidsplasser og en styrking av næringsgrunnlaget i kommunen er svært viktig for å styrke kommunens inntektsgrunnlag.*
- *Tidlig innsats og forebygging på alle nivåer og overfor alle grupper er viktig for å bidra til å redusere behovet for kostbare og omfattende kommunale tjenester.*

Behovet for investeringer er svært stort. Selve kjernen i arbeidet med denne langsiktig drifts- og investeringsanalysen er derfor spørsmålet om hvilket gjeldsnivå som er bærekraftig over

tid, hvordan kommunen skal klare å håndtere økende utgifter på grunn av den demografiske utviklingen, og ikke minst hvilke behov som skal prioriteres først og sist.

Antall innbyggere over 67 år vil øke med 37,5 % (441 personer) i perioden fram mot 2042, dersom vi legger SSBs hovedalternativ for befolkningsprognose til grunn. Det blir færre yrkesaktive per pensjonist i perioden. Regjeringen definerer aldersbæreevne som antall personer i yrkesaktiv alder (16-66 år) per antall eldre (67 år og eldre). I 2000 var koeffisienten for aldersbæreevne i Norge på 4,7, i 2030 vil den bli redusert til 3,5 og til 2,9 i 2050. For rurale kommuner som Midtre Gauldal vil den imidlertid være lavere, og i Midtre Gauldal tilsier framskrivningene at tallet vil være på 2,7 i 2032 og 2,1 i 2042.

I tillegg må også andre utfordringer trekkes fram som sentrale i pågående analysearbeid. For eksempel får lavere befolkningsvekst enn planlagt konsekvenser for kommunens inntekter. Gammel og utslitt bygningsmasse og stort vedlikeholdsetterslep skaper stort behov for nye investeringer. Klimautfordringer med varmere klima, mer nedbør og styrtregn, kortere snøsesong og mer is, samt endret flommønster, krever at kommunen må ta nødvendige miljøhensyn i planlegging, utbygging og drift av tjenestene. Klimaet påvirker eksisterende avløpsanlegg, påfører kommunale veier, bruer, grøfter og andre eiendommer skader, samt krever kostbare preventive tiltak.

De områder som er nevnt her er ikke uttømmende. Utfordringsbildet er dynamisk og kan endres i løpet av planperioden.

Kommunens langsiktige investeringsnivå bør økes de neste 10–20 årene. Dette behovet er knyttet til ombygging og tilpassing til dagens drift, verdibevaring og vedlikehold, udekket kapasitetsbehov per i dag, og behovet for økt kapasitet knyttet til endringene i befolkningssammensetningen. Hovedtyngden av investeringer knytter seg til utskifting og totalrenovering av eksisterende bygningsmasse innenfor alle tjenesteområder (oppvekst, helse og omsorg, samt rådhuset). Kommunens økonomiske handlingsrom tilsier imidlertid at det må gjøres svært strenge prioriteringer for å unngå at finansieringen, både i form av egenkapital og årlige rente- og avdragskostnader, båndlegger en for stor del av kommunens årlige inntekter.

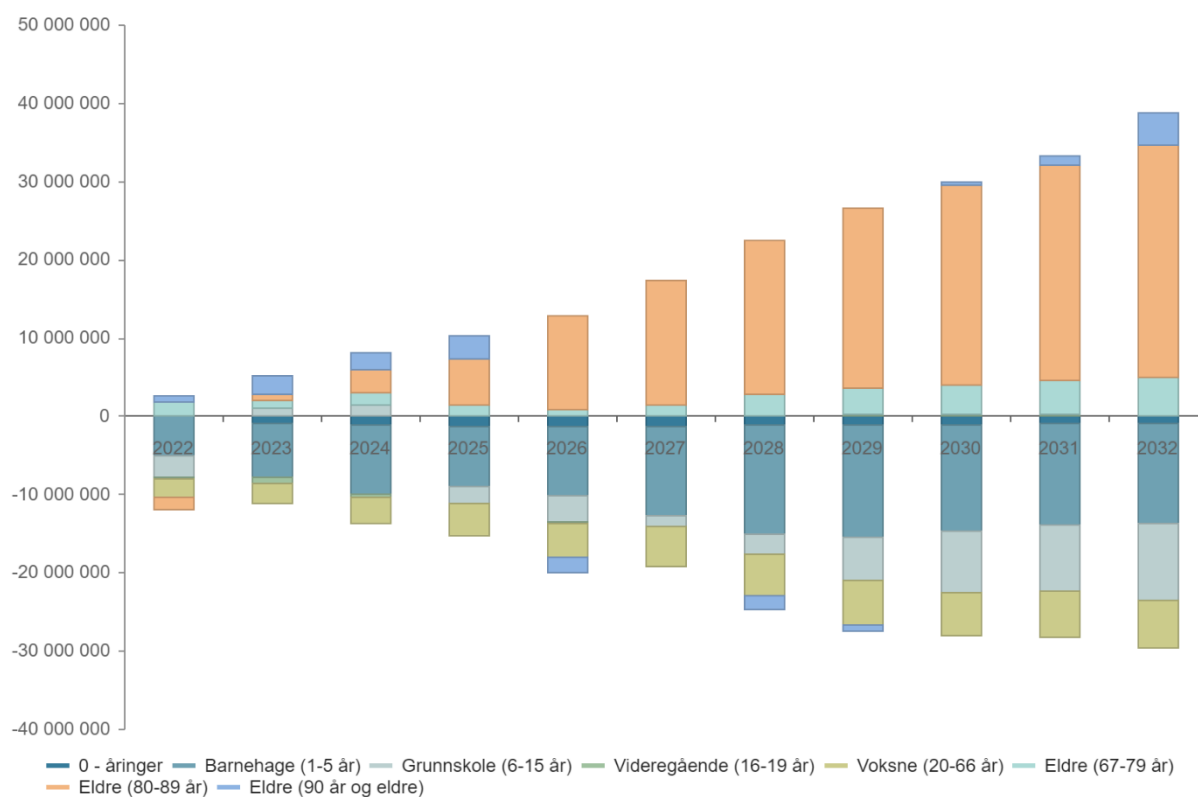
4.1 Befolkningsprognoser 2022-2032

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
0 - åringer	72	60	58	56	56	57	58	58	58	60	60
Barnehage (1-5 år)	339	332	316	320	315	304	293	292	296	299	300
Grunnskole (6-15 år)	688	710	713	691	684	696	690	671	659	655	646
Videregående (16-19 år)	257	237	249	263	262	263	269	278	279	281	274
Voksne (20-66 år)	3 587	3 580	3 542	3 509	3 499	3 460	3 438	3 430	3 423	3 409	3 404
Eldre (67-79 år)	825	811	819	818	810	818	842	850	856	863	874
Eldre (80-89 år)	275	287	298	312	341	361	378	394	407	417	427
Eldre (90 år og eldre)	77	81	80	82	70	75	71	73	76	78	85
Total	6 120	6 098	6 075	6 051	6 037	6 034	6 039	6 046	6 054	6 062	6 070

SSB's middelalternativ viser nå en befolkningsnedgang fra 6 120 personer i 2022 (1.januar) til 6 070 personer i 2032 for Midtre Gauldal kommune. Dette tilsvarer en reduksjon på 0,8 % og er et relativt forsiktig anslag i forhold til tidligere prognoser, der man fram mot 2030 har forventet en svak befolkningsvekst. Det kan også nevnes at utgangspunktet for prognosene, 1. januar 2022, er noe høyere enn realiteten i dag.

4.2 Demografiutgifter 2022-2032

Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi anslår hvert år hvordan den demografiske utviklingen forventes å påvirke kommunesektorens utgifter. Anslaget sier noe om hva det vil koste å videreføre nivået på sentrale tjenester når befolkningen endres.

	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	Totalt
0 - åringar	-1 038	-173	-173	0	86	86	0	0	173	0	-1 038
Barnehage (1-5 år)	-1 814	-1 988	1 253	-1 188	-2 613	-2 613	-238	648	713	238	-7 604
Grunnskole (6-15 år)	3 779	515	-3 779	-1 202	2 061	-1 031	-3 263	-2 061	-687	-1 546	-7 214
Videregående (16-19 år)	-517	289	355	-44	40	151	208	13	72	-167	399
Voksne (20-66 år)	-186	-863	-753	-217	-777	-361	-87	-46	-326	-74	-3 691
Eldre (67-79 år)	-870	497	-62	-497	497	1 492	497	373	435	684	3 045
Eldre (80-89 år)	2 476	2 270	2 889	5 984	4 127	3 508	3 301	2 682	2 063	2 063	31 362
Eldre (90 år og eldre)	1 634	-409	817	-4 903	2 043	-1 634	817	1 226	817	2 860	3 269
Total	3 464	138	547	-2 068	5 464	-403	1 235	2 835	3 260	4 058	18 529

Tabellen viser at kommunens utgifter vil øke med 18,5 millioner kroner de neste ti årene som følge av den demografiske utviklingen. I dette ligger det en sterk økning i aldersgruppen over

67 år, samt reduksjoner i de yngste aldersgruppene. Disse anslagene bygger på dagens tjenestetilbud og forutsetter at det videreføres.

Kommunens egen befolkningsprognose og SSBs framskriving for landet viser som sagt at både innbyggertallet og andelen personer i yrkesaktiv alder går ned, noe som vil påvirke de frie inntektene negativt. I tillegg vil økningen i antall eldre gi økte utgifter i helsesektoren, rett og slett fordi flere sannsynligvis vil ha behov for tjenester. Demografiendringene berører hele landet og det er stor usikkerhet til landets evne til å kompensere de økte utgiftene dette medfører hvis dagens tjenestenivå videreføres. På toppen av dette kommer rekrutteringsutfordringene mange kommuner allerede opplever, da det for noen sentrale yrkesgrupper er krevende å skaffe kvalifisert arbeidskraft. Hvorvidt den største utfordringen vil være mangel på folk eller penger er vanskelig å si, men uansett er det ikke tvil om at framtidens tjenesteløsninger må designes på en annen måte.

4.3 Økonomisk utvikling og inntektsforventninger

Kommunens økonomiske utvikling vil ha stor betydning for utfordringsbildet framover. Det er tatt steg i riktig retning den siste tiden, men man må evne å opprettholde gode resultater og bygge reserver over tid, uten at realkapitalen og humankapitalen forringes, for å kunne si at økonomien er god. Dette vil kreve stram økonomistyring, der konsekvensene av demografiendringene sannsynligvis må håndteres innenfor de samme rammene som i dag. I tillegg må det skapes handlingsrom for å kunne tilby det framtidens arbeidstakere forventer av en arbeidsgiver. Med det menes oppdaterte verktøy, muligheter for kompetanseutvikling, velferdstiltak osv. For å lykkes trengs enda sterkere lojalitet til de økonomiske rammene kommunestyret fastsetter, og en kultur der det kontinuerlig jaktes på muligheter for utvikling.

Når det gjelder inntektsforventningene framover er det de frie inntektene i form av skatt og rammetilskudd det er knyttet mest spenning til. Det kan være nærliggende å tenke at utfordringer knyttet til utvikling i demografiutgifter må løses med økte bevilgninger fra staten, men det vurderer kommunedirektøren som usannsynlig.

4.4 Gjeldsvekst og fremtidige finansutgifter

Fra flere hold er det økende bekymring for kommunenes gjeldsvekst. Gjennom de siste ti årene har gjelden vokst betydelig mer enn inntektene. Riksrevisjonen og Kommunesektorens organisasjon (KS) råder kommunene til å ta høyde for en renteoppgang i budsjettarbeidet og tenke langsiktig.

For Midtre Gauldal sier gjeldende økonomiske handlingsregler at netto finans- og avdrag ikke skal utgjøre over 5 % av brutto driftsinntekter i 2022. Gjeldende økonomiplan innebærer at dette kravet innfris fram til 2023, men nivået er for høyt i 2024 og 2025. Investeringsanalysen må selvsagt tilpasses begrensingene som følger av handlingsregelen.

Når det gjelder rentene vil de sannsynligvis ligge på et høyere nivå de kommende ti årene enn det som har vært «normalen» den siste tiden. Dette kan imidlertid endre seg raskt, og det kan

presiseres at anslagene tar utgangspunkt i forventningene i dag. Tre måneders NIBOR, som er den renten norske banker er villig til å låne hverandre penger til i tre måneder, forventes framover å ligge rundt 3,1 %. Til sammenligning er snittet for de siste åtte årene på rundt 1,2 %. Selv om deler av gjeldsporteføljen er sikret gjennom fastrente og rentebytteavtaler, er det en betydelig andel som er renteeksponert. Renteutviklingen er derfor svært sentral i kommunens utfordringsbilde.

Den langsiktige investeringsanalysen legger press på forholdet mellom drifts- og investeringsrammene i budsjettet. En måte å balansere dette forholdet på, kan være å utvide handlingsreglene med for eksempel en øvre grense for låneopptak i økonomiplanperioden på ca. 80 millioner kroner. Tas 25% momskompensasjon i betraktning vil den totale investeringsrammen da utgjøre ca. 100 millioner kroner over fire år. Et slikt grep vil gi en meget begrenset gjeldsvekst framover, men det vil også gjøre det omtrent umulig å gjennomføre for eksempel bygging av en ny skole.

Begrunnelsen for en slik vurdering:

- Kommunen har allerede høy renteeksponert gjeld
- Det er usikkerhet knyttet til utviklingen av Støren Sør-næringsområde, og i dette ligger en risiko for at kommunen må bidra økonomisk
- Øker renten belastes driftsbudsjettet enda mer enn tidligere år
- En øvre fastsatt grense for investeringer vil tvinge fram en grundigere vurdering og realisme når det gjelder gjennomførbarheten for de enkelte tiltak og prosjekter
- En øvre grense vil også kunne tvinge fram en vurdering av alternative finansieringsmåter, samt kanskje også økt tverrfaglighet og samarbeid på tvers av enhetene når det gjelder investeringer

4.5 Energisituasjonen i Midtre Gauldal

Tilgangen på energi/strøm er pr. i dag ikke tilstrekkelig i Midtre Gauldal. Tensio opplyser at forespørsler om uttak større enn 1 MW er krevende å realisere og vil medføre lange ledetider og store tiltak. Det foreligger heller ingen planer fra Statkraft om å øke tilgangen på kraft eller nettkapasitet på linjenett.

For å sikre nødvendig kraft til næringsutvikling finnes to aktuelle tiltak som kommunen selv kan gjennomføre; energiøkonomisering og energikordinering.

Midtre Gauldal kommune forbruker 6.700.000 kWh pr år på lys, varme og pumpeanlegg til vann og avløp. Dette utgjør et gjennomsnittlig pådrag på 18MW. I tillegg til dette forbruket kommer energiforbruket fra bioenergi til GSK, Størenhallen, Rådhuset og Støren barneskole/barnehage. Mange av kommunens bygg har et stort potensial for energiøkonomisering, og ENØK blir nå enda viktigere da det ikke lenger kun er kostnaden på strømforbruket som er driveren, men også behovet for at tilgjengelig energi kan utnyttes av andre.

Videre kan kommunens eiendommer energi koordineres ved at en sørger for å unngå alle topper i kraftuttaket. Disse toppene i forbruket blir flaskehalsen på transformatorstasjonen på Støren, men de kan unngås ved at en forbereder kuldeperiodene, akkumulerer varme, bedrer isolasjonen og økonomiserer bruken av byggene. For å maksimere kraftkoordineringen så bør dette gjøres for hele kommunen. Tensio kjører nå et pilotprosjekt med energikoordinering for å kunne realisere ønsket lokal og regional samfunnsutvikling raskere ved å bringe aktørene sammen. Hensikten er:

- Teste ut løsninger som utnytter eksisterende nettkapasitet i større grad enn i dag
- Utnytte eksisterende fleksibilitetsreserver hos dagens kunder
- Introdusere tilgjengelig teknologi og forsyningsløsninger i nettet

5 Kunnskapsgrunnlag, vurderinger og veivalg

5.1 Bærekraftig utvikling som forutsetning for å lykkes

Den politiske ambisjonen i Midtre Gauldal kommune er at vi skal «først til framtida. En svært viktig forutsetning for at kommunen skal lykkes med å realisere denne ambisjonen er at all framtidig utvikling er bærekraftig. Norge har forpliktet seg til å nå FNs bærekraftsmål som overordnet handler om å ta vare på behovene til menneskene som lever i dag, uten å ødelegge framtidige generasjoners muligheter til å dekke sine.

For å være bærekraftig må en virksomhet ha en sunn økonomi, måle og håndtere miljøpåvirkningen som kommer av virksomhetens drift og aktiviteter (f.eks. luftforurensning, energiforbruk, avfall etc.), og vurdere sine sosiale forpliktelser som f.eks. sine ansattes og brukeres helse, tilfredshet og livskvalitet.

De tre dimensjonene gjenspeiles i FNs bærekraftsmål, og alle tre er like sentrale i arbeidet med en langsiktig drifts- og investeringsanalyse, og er gjeldende for alle tjenesteområdene. De må ses i sammenheng og helhetlig, men også settes opp mot hverandre, for å kunne gi en helhetlig vurdering av investeringenes og tiltakenes samlede bærekraft.

Klima og miljø

Bærekraft relatert til klima handler om å stoppe klimaendringene.

Norge har vedtatt overordnede mål om å kutte klimagassutslippene og bli et lavutslippssamfunn i 2050. De konkrete statlige retningslinjer for klima- og energiplanlegging i kommunene er at:

- Norge skal bli klimanøytralt i 2030 og et lavutslippssamfunn i 2050
- Norge skal på vilkår ha 40 prosent utslippsreduksjon i 2030 sammenliknet med 1990
- Samfunnet skal forberedes på og tilpasses klimaendringene

Midtre Gauldal har som mål å bli et lavutslippssamfunn i 2050. Dette betyr at kommunen er nødt til å vurdere alle tjenesteområder, herunder ikke minst alle sine bygg. Kommunen må stille miljøkrav til leverandører og tjenestetilbydere, og bli gode til å vurdere miljømessige konsekvenser av alle investeringsvalg. Miljøkonsekvenser skal vurderes ved alle nye investeringer, f.eks. med tanke på gevinst av gjenbruk i motsetning til nyanskaffelser og nybygg, energiforbruk i nye bygg i motsetning til gamle, klimagassutslipp både ved produksjon, anskaffelse og bygging, og ved bruk av tjenesten i etterkant. I en kommune med spredt bebyggelse bør det for eksempel alltid synliggjøres om nye investeringer fører til økt biltrafikk på sikt etc.

Vi må også arbeide kontinuerlig for at tjenestene våre skal oppnå lavere forbruk av engangsmateriell, mindre matsvinn, økt gjenbruk av utstyr og inventar, lavere strømforbruk, og mindre klimagassutslipp fra bygg og transport.

Sosial bærekraft

Sosial bærekraft handler om å jobbe for at alle mennesker skal ha like forutsetninger for et stabilt og helsefremmende liv, til å få utdanning, jobbe og leve uten diskriminering av noe slag. Stabile og inkluderende samfunns- og arbeidslivsforhold er en viktig brikke i dette. Når enkelte faller utenfor arbeidslivet grunnet sykefravær, dårlige kvalifikasjoner, språkutfordringer eller funksjonshemming, vil det forringe livskvalitet, mangfold, sosial utjevning, samfunnsutvikling og personlig utvikling, som gir negative konsekvenser for fellesskapet. Indirekte handler dette om å bekjempe fattigdom.

Sosial bærekraft handler også om å ta vare på de sosiale og menneskelige ressursene vi har, både i kommunen, men også i kommunen som organisasjon. Vi må arbeide for at tjenestene våre skal bidra til at folk vil bo her, og at ansatte holder seg friske og vil arbeide her. Vi må gjøre oss attraktive på arbeidsmarkedet, og utforme tjenester og foreta investeringer som bidrar til at vi tiltrekker oss nødvendig kompetanse i framtida. Midtre Gauldal kommune ser, i likhet med mange andre kommuner, at vi allerede har utfordringer med å få ansatt medarbeidere med riktig kompetanse, og nye investeringer må utformes og vurderes med tanke på om de kan bidra til å gjøre oss mer attraktive for disse gruppene.

Økonomisk bærekraft

Økonomisk bærekraft handler om å bruke ressursene på en slik måte at dagens økonomiske utvikling ikke går på bekostning av framtidig økonomisk utvikling – om å skape økonomisk trygghet for mennesker og samfunn også i framtida.

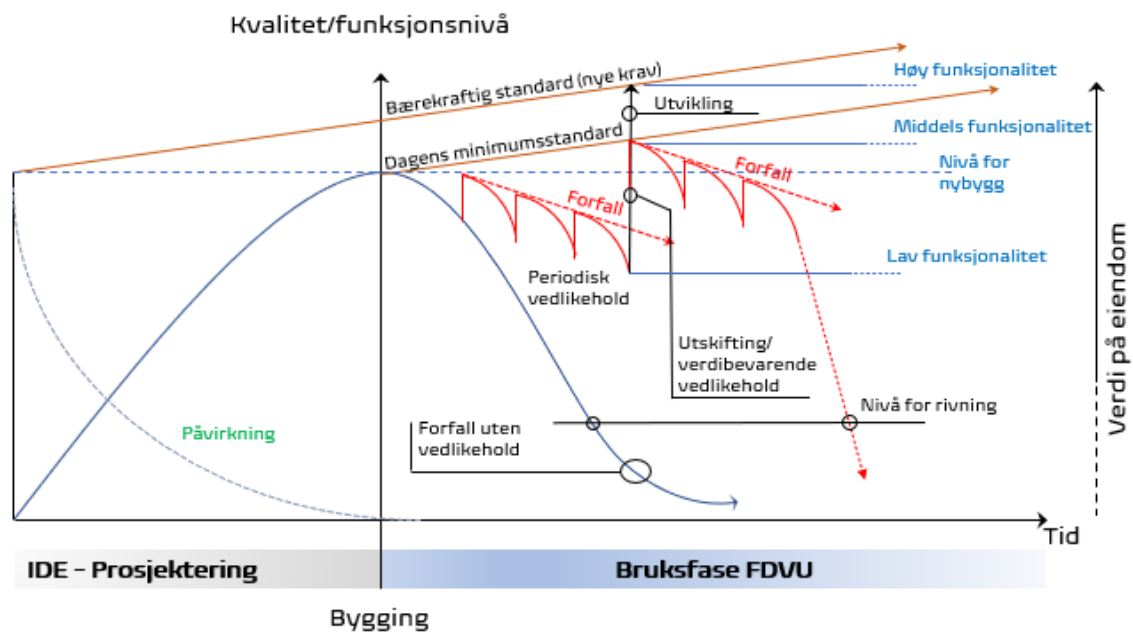
For Midtre Gauldal betyr å sikre økonomisk bærekraft:

- En langsiktig og helhetlig økonomistyring på alle nivå
- At tjenesteomfang og – kvalitet kontinuerlig tilpasses de økonomiske rammevilkårene
- At gjeldsgraden tilpasses driftsbudsjettets bæreevne

Økonomisk bærekraft og bygg

Når et bygg står ferdig, starter degraderingen fra første dag. Av den grunn er det viktig at det settes av midler til forebyggende vedlikehold fra et bygg er nytt.

Figuren under viser at et byggs funksjoner svekkes ved manglende vedlikehold, og at teknisk alder automatisk gir degradering. Generelt er levealder på teknisk utstyr på bygg ca. 18-22 år, mens den for bygg ellers er 25-40 år. De oransje linjene viser at bærekraftig standard og minimumsstandard øker med tiden, mens den blå gausskurven viser forfallet dersom vedlikehold ikke gjennomføres.

Figuren viser to faser – før og etter bygging – hvor det er kun i prosjekteringsfasen det er mulig å påvirke byggets utvikling i stor grad. Etter bygging vil videre utvikling av bygget gjennomføres som vedlikehold, renovering eller modernisering.

De røde kurvene viser at når planlagt periodisk vedlikehold gjennomføres heves standarden i forhold til tilstand ved nybygg, men etter hvert vil tilstanden reduseres og gapet opp til minimumsstandard økes. Det må derfor gjennomføres verdibevarende vedlikehold og oppgraderinger for å heve tilstanden til gjeldende standard. Ved slike større renoveringer vil ofte også bygget tilpasses til dagens bruk samt bærekraftig standard som energi- og funksjonskrav.

I fortsettelsen vil nå hvert av kommunens tjenesteområder bli gjennomgått for å gi et bilde av dagsens situasjon når det gjelder tilgjengelig areal, bygningenes tilstand og framtidige behov. Det vil bli gjort vurderinger og pekt på mulige prioriteringer framover.

5.2 Oppvekst

Kommunen har gjennomført store investeringer innenfor barnehage- og skoleområdet de siste 15 årene. Oppvekstsentrene i Budal, Singsås og Soknedal gjennomgikk i årene 2010-2012 omfattende rehabilitering, ombygging og påbygging, og framstår som gode bygg som er godt vedlikeholdt. På Støren ble nye Gauldal skole- og kultursenter tatt i bruk i 2010, med ungdomsskole, voksenopplæring, videregående skole og kulturhus. I Soknedal ble det bygd helt ny barnehage i 2015 i tilknytning til skolen, og nye Soknes barnehage på Støren ble tatt i bruk høsten i 2019.

Barnehage

Kommunen har fem kommunale og to private barnehager. Tre av de kommunale barnehagene er organisert sammen med skole som en del av et oppvekstsenter. Den lovfestede retten til barnehageplass gjelder ikke til én spesiell barnehage, men i kommunen generelt. Kommunen har likevel som målsetting at alle barn får tilbud om barnehageplass i den skolekretsen de tilhører. Det gjør at barna blir kjent i sitt nærmiljø og med andre barn de skal gå på skole med

Når man skal beregne kapasiteten i barnehagene skjer dette ut fra barnehagens godkjente leke- og oppholdsareal. Barn under tre år skal ha minst 5,5 m², og barn over tre år minst 4 m² lekeareal. I tillegg vil barnehagens bemanning sette grenser for antall barn ut fra vedtatt bemanningsnorm. De fleste av barnehagene har per i dag ledige arealer til å utvide driften, men ikke lønnsmidler til flere ansatte.

Antall barn og kapasitet barnehage høsten 2022

Barnehage	Antall barn	Godkjent leke og oppholdsareal	Leke og oppholdsareal i bruk
Budal barnehage – K	26	200 m ²	122 m ²
Hauka barnehage – P	12	115 m ²	52m2
Liøya barnehage – P	71	550 m ² *	330 m ²
Singsås barnehage – K	47	219 m ²	213 m ²
Soknedal barnehage – K	65	386 m ²	296 m ²
Soknes barnehage – K	47	398 m ²	223 m ²
Støren barnehage – K	56	518 m ² *	255 m ²

* Både Liøya og Støren barnehage har for få garderobeplasser til å kunne å utnytte arealkapasiteten maksimalt.

Tabellen over viser antall barn og kapasitet i barnehagene per august 2022. Samlet sett i kommunen er det ledig areal til å kunne ta inn flere barn. De ledige arealene er ikke jevnt fordelt i kommunen, slik at selv med samlet ledig kapasitet, kan ikke alle barn tilbys plass i den barnehagen de geografisk hører til alle år. Barnehagene i Singsås og Soknedal er de to barnehagene som har de største plassutfordringene.

Oversikt over fødte i de ulike skolekretsene

	Budal	Singsås	Soknedal	Støren	Totalt
2017	6	10	19	40	75
2018	2	6	15	32	55
2019	4	16	21	18	59
2020	2	16	21	30	69
2021	8	9	20	37	74
2022	10	15	18	25	68

Tabellen over viser fødselstallene i de ulike skolekretsene de siste seksårene. Tabellen viser store variasjoner i fødselstallene i de ulike kretsene og for kommunen samlet sett. Dette gjør det utfordrende å tilpasse driften til behovet hvert år. Toppene i fødselstall enkelte år, gjør det vanskelig å planlegge for barnehagedekning.

Prognoser på fødselstall SSB fram mot 2048

2023	2024	2025	2026	2032	2037	2042	2048
67	58	56	57	60	62	62	60

SSBs prognoser viser årskull på +/- 60 barn i årene framover, med fødselstall som vil være lavere enn de har vært de seneste årene. Den største usikkerheten med fødselsprognosene er effekten av utbyggingen i Støren sør. Målsettingen er 300 nye arbeidsplasser. Hvor mye dette vil utgjøre for tilflytning til kommunen og antall barn er vanskelig å forutsi. Lykkes man med utbyggingen i Støren Sør, både med arbeidsplasser og ny boligbygging, kan man anta at barnetallet som et minimum holdes stabilt på dagens nivå. En annen usikkerhet er verdenssituasjonen og hvordan den påvirker flyktningestrømmen.

Selv med fødselstall på dagens nivå har kommunen tilstrekkelig med barnehageplasser. Ved en ytterligere vekst i fødselstall vil det kunne være behov for bygging av ny barnehage i tilknytning til Støren Sør. Det vil da være aktuelt å vurdere om dette skal være en kommunal eller privat barnehage. Dette er det ikke tatt stilling til i denne utredningen.

Barnehagestruktur

Midtre Gauldal har en desentralisert barnehagestruktur. Det er et mål at barna skal få gå i barnehage i den skolekretsen de tilhører. Barnehageloven gir imidlertid ikke slike føringer, og retten til barnehageplass er innfridd så lenge man får tilbud om plass i den kommunen man er folkeregistrert. På grunn av store svingninger i fødselstall fra år til år – og fra skolekrets til skolekrets – vil det være enkelte år barn ikke får plass i den kretsen de tilhører. Disse vil imidlertid få mulighet til overføring til kretsen så fort det er ledig plass, hvis foreldrene ønsker det. Det er ikke hensiktsmessig å ha kapasitet til å ta unna enkelte topper i fødselstall i alle barnehager, da dette vil føre til mye ledig kapasitet de øvrige årene. Det er spesielt i Soknedal at dette har vært en utfordring enkelte år.

Barnehagestørrelse - effekt på kvalitet og økonomi

Utviklingen i Norge viser at det blir større og færre barnehager. Det er forsket forholdsvis lite de senere årene med tanke på barnehagestørrelsens effekt på ressursutnyttelse og kvalitet. På samme måte som i skolen vil en desentralisert barnehagestruktur med små barnehager være dyrere enn med store barnehager. Samtidig er det bemanningsnormen i barnehagene som er selve kostnadsdriveren, og den er den samme enten man har en stor eller liten barnehage.

En mer effektiv barnehagestruktur med større barnehager, gir rom for innsparinger på ledelse og drift av bygninger. Det fører til større fagmiljø for ansatte, som kan gjøre det lettere å rekruttere og beholde arbeidskraft. Det vil gi større fleksibilitet til å skalere opp og ned plasser ut fra behov.

Fordelen med små barnehager er at de kjennetegnes ved oversiktighet, nærhet og tillit for barn og foreldre.

Framtidig barnehagestruktur er ikke en del av denne utredningen. Forslag til endringer i barnehagestruktur vil kreve en større utredning der mange ulike forhold vurderes.

Skole

Midtre Gauldal har i dag fem skoler, fire barneskoler og en felles ungdomsskole for hele kommunen. Tre av barneskolene er organisert sammen med barnehage som en del av et oppvekstsenter.

Prognoser og kapasitet skole

Trondheimsregionen laget i 2015 en rapport som synliggjorde kommunens investeringsbehov fram mot 2040. I den forbindelse ble det laget en oversikt over den teoretiske kapasiteten ved den enkelte skolen. I praksis er det urealistisk å fylle skolene helt opp. Vi har store svingninger i barnekullene fra år til år, både samlet i kommunen og i de ulike skolekretsene, noe som gjør at klassestørrelsene varierer mye. Dermed blir det umulig å tenke at klassene fylles helt opp. Som eksempel kan nevnes skoleåret 2025/26 for Støren ungdomsskole. Skolen vil da ha 89 elever på 8. trinn, mens det bare er 63 elever på 10. trinn.

Skole	Elever per 01.08.2023	Kapasitet ¹
Budal skole	39	110
Singsås skole	67	90
Soknedal skole	155	180
Støren barneskole	267	*400
Støren ungdomsskole	211	**270

*Støren barneskole har store arealmessige utfordringer selv om elevtallet ligger under den teoretiske kapasiteten. Skolen mangler grupperom, spesialrom og møterom.

** Den teoretiske kapasiteten ved Støren ungdomsskole baserer seg på ni klasser med 30 elever i hver klasse

Elevtallsprognose

Statistikk basert på barn bosatt i kommunen							
	Støren b.	Soknedal	Singsås	Budal	Støren u.	Totalt	Prognose SSB
2023/2024	267	155	67	39	211	739	732
2024/2025	253	154	64	39	219	729	713
2025/2026	240	146	72	32	227	717	691
2026/2027	234	144	77	35	234	724	684
2027/2028	243	147	75	34	221	720	696
2028/29	228	152	74	41	208	703	690
2033							630
2043							641

Prognosene for elevtallsutviklingen de neste årene baserer seg på de barna som allerede er bosatt i kommunen per 1. august 2023. Selv om Norsk kylling har flyttet er det en økning i elevtall de nærmeste årene. Som vi ser, er det avvik mellom SSBs befolkningsprognose og de faktiske barnetallene i kommunen ved at det faktiske barnetallet er høyere enn prognosene til SSB. En annen usikkerhet er verdenssituasjonen og hvordan den påvirker flyktningsstrømmen. Den største usikkerheten med elevtallsprognosen er, som nevnt under kapittelet om barnehager, effekten av utbyggingen i Støren Sør. Lykkes utbyggingen kan man anta at elevtallet som et minimum holdes stabilt på dagens nivå.

Ut fra gjeldende elevtallsprognoser er det ikke behov for nye skoler i kommunen, men det er behov for utbygginger og oppgraderinger blant annet fordi vi får noen store årskull inn i skolen. Det er behov for flere grupperom samt rom for mer praktisk og variert undervisning.

Støren barneskole er imidlertid i svært dårlig forfatning og det er antydning at levetiden for bygget ikke er på mer enn 5-10 år. Som et alternativ til omfattende rehabilitering må det vurderes bygging av ny funksjonell barneskole på allerede avsatt tomt i nærheten av kirka.

Skolestruktur

Planlegging av skolestruktur handler blant annet om å sikre et forsvarlig skoletilbud til elevene, et godt arbeidsmiljø for de ansatte, en god utnyttelse av anleggene, og å oppnå en best mulig skole innenfor gitte rammer (undervisningsplaner, rammeplaner, styringsformer og økonomi).

Ifølge Opplæringsloven har elevene rett til å gå på den skolen som ligger nærmest eller ved den skolen i nærmiljøet som de sokner til. Opplæringsloven § 8-1 første ledd andre punkt gir kommunen hjemmel til å fastsette forskrifter; «om kva for skole dei ulike områda i kommunen soknar til». Forskriftshjemmelen er først og fremst gitt for å sikre forutsigbarhet for innbyggerne i kommunen, samt styre den kommunale saksbehandlingen og sikre likebehandling.

Framtidig skolestruktur er ikke en del av denne utredningen. Forslag til endringer i skolestruktur vil kreve en større utredning der mange ulike forhold og alternativer vurderes (for eksempel legge ned en skole, slå sammen to skoler, bygge én ny felles barneskole for hele kommunen).

Skolestørrelse - læring og trivsel

Som elevstatistikken viser, er det store variasjoner i skolestørrelsen i kommunen. På landsbasis hadde 27,8% av skolene færre enn 100 elever, 40,1% av skolene hadde mellom 100 og 300 elever og 32,1% av skolene hadde over 300 elever (SSB 2021).

Det er mye diskusjon rundt betydningen av skolestørrelse og dens innvirkning på læring og trivsel. Spesielt i diskusjoner rundt skolestruktur blir skolestørrelse brukt som argument for å legge ned eller bevare skoler.

Professor Thomas Nordahl ved Høgskolen i Innlandet har i en rapport presentert en kunnskapsoppsummering om sammenhengen mellom skolestørrelse og elevenes trivsel og læring¹. Rapporten er en samling av både internasjonale og norske studier. Hovedkonklusjonen i rapporten er at det er liten sammenheng mellom skolestørrelse og elevenes læring og trivsel i skolen

Det er helt umulig å si hvor liten en skole kan bli før den bør legges ned av hensynet til elever læring. Faktorer som spiller inn her er både sammensetningen av elever (alder og kjønn) samt muligheten for å skaffe kvalifisert undervisningspersonell.

¹ Thomas Nordahl, Høgskolen i Innlandet 2022: «skolestørrelse og sammenhenger med elevenes trivsel og læring»

Skolestørrelse og kostnader

Et av hovedargumentene for store skoler er at disse vil ha stordriftsfordeler ved at man får utnyttet ressursene bedre blant annet:

- Større klasser får utnyttet lærernormen maksimalt
- Utnyttelse spesialrom
- Kostnader til administrasjon fordeles på flere elever

Det er en klar sammenheng mellom skolestørrelse og driftskostnader og det er helt naturlig at det er dyrere å drifte en liten skole enn en stor skole på samme måte som en desentralisert skolestruktur er mer kostnadskrevende enn en sentralisert skolestruktur.

Voksenopplæringa

Skoleår	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024
Antall elever norskopplæring	14	15	57	42*

*elevtallet vil stige med mottak av flere flyktninger i løpet av høsten 2023

Voksenopplæringa har sine kontorer på GSK og undervisningsrom på Størenhallen. Fra 2022 har Voksenopplæringa hatt en stor økning i antall elever på norskopplæringa. Voksenopplæringa tar inn elever gjennom skoleåret. Voksenopplæringa disponerer to små undervisningsrom som ligger i 1.etg. på Størenhallen. Det største klasserommet rommer 18 elever, grupperommet i tilknyttet arealet rommer 7 personer. De ansatte ved voksenopplæringa har felles arbeidsrom med lærerne i kulturskolen. Til tross for økning i antall elever har ikke antallet ansatte økt, men de ansatte jobber nå i større stillinger.

Organiseringa av norskopplæringa foregår våren 2023 i fire grupper. Voksenopplæringa har vært helt avhengige av å benytte flerbruksrommet ved kantina på GSK som undervisningsrom 4 dager i uke denne våren. Dette behovet vedvarer høsten 2023. Elevene har tre dager skole og to dager praksis.

Om flyktnings situasjonen blir den samme fremover, noe det ser ut til at den kan bli, vil voksenopplæringa ha behov for flere undervisningsrom, noe det ikke er ledig areal til der de holder til i dag.

Behov for skole- og barnehageinvesteringer

Behovene for investeringer på kort og lang sikt som er fremmet fra enhetene, er listet opp i de følgende avsnittene.

Budal oppvekstsenter

Barnehagen (t.h.) og skolen ble ombygd, påbygd og totalt rehabilitert i 2011-2012. Barnehagen er bygd med to avdelinger og ligger i underetasjen. Skolen har sju klasserom, fellesrom og administrasjonsfløy. I tillegg er det sambruk av arealer i Budal flerbruks hus. Både barnehage og skole har romslige arealer og ledig kapasitet.

Behovet for investeringer knyttet til barnehagen i Budal er et isolert vognskur til oppbevaring av barnevogner, da det ikke er egnet plass til oppbevaring inne. Behovet for vognskur gjelder allerede fra høsten 2023. I tillegg er det i dag kun et bad/stellerom i barnehagen i tilknytning til storbarnsavdelingen, og det er derfor behov for et nytt bad/stellerom tilknyttet småbarnsavdelingen. I dag må ansatte forlate avdelingen for stell og do gåing med enkeltbarn.

Singsås oppvekstsenter

Singsås barnehage (t.h.) ble rehabilitert og påbygd og tatt i bruk i 2013. Barnehagen er bygd med to store avdelinger, men er de siste årene organisert med tre avdelinger. Singsås skole ble rehabilitert og tatt i bruk i 2012. Det er gjort enkelte justeringer på både barnehage- og skolebygget for å tilpasse til endrede behov.

Singsås barnehage har langt flere barn i dag enn da barnehagen ble bygget og har utnyttet den arealmessige kapasiteten nesten fullt ut. Det er derfor behov for ombygging og

eventuelt påbygging for å kunne øke kapasiteten. Forprosjekt for renovering av barnehagen ble startet opp sommer 2023.

Soknedal oppvekstsenter

Soknedal skole (t.v.) ble tatt i bruk igjen etter omfattende rehabilitering, ombygging og påbygging i 2012. Helt ny barnehage ble bygd i tilknytning til skolen og tatt i bruk i 2015. Det har vært kraftig vekst i barnetallet i Soknedal, og alle arealer i barnehagen og alle klasserom ved skolen blir i dag benyttet.

Soknedal skole har tilstrekkelig med romkapasitet ut fra dagens prognoser, men skolen er bygd med klasserom for maks 24 elever, og ved store barnekull kan det bli behov for ekstra klasserom.

I barnehagen er det behov for påbygging og ombygging. Kjøkkenet brukes i dag som avdeling, og det bør frigjøres og brukes som planlagt. Det er derfor behov for påbygg av en avdeling. Barnehagen ble ikke bygget med eget pauserom da tanken var at det skulle være felles for barnehage og skole. I ettertid har dette vist seg som lite hensiktsmessig, og det er behov for eget pauserom. Barnehagen er bygget med kun ett personaltoalett i den ene enden av bygget, og det er behov for ett toalett også i andre del av bygget. Flere barn i barnehagen har ført til flere ansatte og det er per i dag for lite areal til arbeidsrom for ansatte.

Støren barnehage

Støren barnehage ble bygd i 1998/99 og har romslige arealer, men med store vedlikeholdsbehov for å opprettholde kvaliteten på tilbudet. Barnehagen er vurdert av enhet for eiendom og kommunalteknikk til å ha passert livssyklusen, og totalrenovering er vurdert som ulønnsomt. Som oversikten over arealbruk innledningsvis viser er det ledige arealer i barnehagen. Da Støren barnehage ble bygget, ble det beregnet 5,5 m² for alle barn med flere begrunnelser. Blant annet ble fleksibilitet og rom for barn med funksjonshemming nevnt. Barnehagen har for få garderober til barna til å kunne utnytte kapasiteten, det er behov for lyddemping for å bedre miljøet for barn og ansatte, og det er ønskelig med påbygging/ombygging av barnehagen med sanserom og basseng.

Soknes barnehage

Soknes barnehage på Støren ble tatt i bruk høsten i 2019 og fremstår generelt i god forfatning. Barnehagen har foreløpig ledig arealmessig kapasitet. Det er behov for lyddemping for å bedre miljøet for barn og ansatte. Barnehagen har behov for ekstra arealer der barna kan være mer fysisk aktive. Barnehagene ved oppvekstsentrene har tilgang til gymsal, noe Soknes barnehage

ikke har. I tillegg er det ønskelig med et eget formingsrom samt opparbeidelse av sti eller vei fra Soknesteigen og ned til Grillhytta og Idrettsparken

Støren barneskole

Støren barneskole er fra 1998 og ble påbygd 2006. Skolen har store arealmessige utfordringer i tillegg til et stort vedlikeholdsbehov. Denne skolen er også satt på oversikten over bygg som har passert livssyklusen, og hvor totalrenovering er vurdert som lite hensiktsmessig. Det er gjort enkelte tilpasninger i undervisningsarealene de siste årene blant annet ved å sette opp noen ekstra skillevegger. Skolen har enkelte elever med helt spesielle behov som trenger skjermede undervisningslokaler. Dette mangler per i dag, og skolen benytter arealer i bygg utenfor skolen. Skolen mangler grupperom, rom for praktisk undervisning, SFO og møterom. Bygget er ikke tilpasset moderne undervisnings- og organiseringsformer. Det er behov for oppgraderinger ute, blant annet større og mer funksjonell parkeringsplass og hentebringesone. Det er ønskelig å tilrettelegge for hinder- og aktivitetsløype i skogen samt skøytebane.

Støren ungdomsskole og voksenopplæringa

Støren ungdomsskole ligger i Gauldal skole- og kultursenter, og ble tatt i bruk i 2010. Skolen har per i dag tre klasser per trinn, og benytter dermed alle tilgjengelige klasserom og grupperom. Elevtallet har vært

økende de siste årene og antall ansatte har økt. Voksenopplæringa har trange lokaler som gir lite fleksibilitet, de mangler pr. i dag undervisningsrom til det antallet elever de har.

Ungdomsskolen har behov for flere grupperom og arealer til mer praktisk undervisning med ulike fasiliteter. Enkelte elever har helt spesielle behov som trenger skjermede undervisningslokaler, noe skolen i dag ikke har rom til. Skolen trenger også et nytt møterom med plass til alle ansatte – I dag må et åpent amfi eller kulturhuset benyttes når alle ansatte skal møtes. Det er for få arbeidsrom til ansatte både i skolen og i voksenopplæringa.

Oppvekst – samlet investeringsbehov, prioriteringer og løsningsforslag

Kort oppsummert er de største investeringsbehovene på oppvekstområdet i Midtre Gauldal mot 2032 som følger (i prioritert rekkefølge eks. mva.):

Prioritet	Behov	Kostnadsoverslag	Kommentar
1	Singsås barnehage	kr 8.000.000	Ombygging/påbygging av Singsås barnehage. Gjennomføres i 2024.
2	Budal BHG	kr 2.000.000	Prioriteres i 2025.
3	Soknedal barnehage	kr 7.500.000	Påbygging av en ekstra avdeling samt utvidelse av personalavdelingen ved Soknedal barnehage.
4	Ungdomsskolen/ voksenopplæringa	Kr 14.500.000	Ombygging/påbygging av GSK for mer areal for ungdomsskolen og voksenopplæringa. Må utredes hvor arealene skal etableres, da det per i dag ikke er tilgjengelig plass i eksisterende bygg.
5	Støren barneskole for 300 elever	Kr. 210.000.000	Totalrehabilitering og påbygging av Støren barneskole, eventuelt bygging av ny Støren barneskole. Prisene er uten ervervelse og opparbeidelse av tomt.

Prioritering i lengre perspektiv

- Påbygging Soknes barnehage med gymsal og formingsrom
- Påbygging/ombygging av Støren barnehage med sanserom og basseng. Dette er kun aktuelt hvis det ikke planlegges for flytting av barnehagen i forbindelse med bygging av ny skole.

Behovene for investeringer innenfor oppvekstområde er omfattende, og det er mange forhold som avhenger av hverandre og som bør eller kan ses i sammenheng når prioriteringer og planlegging av veien videre skal skje. Et eksempel er at det kan være hensiktsmessig å se en eventuell bygging av ny barneskole på Støren i sammenheng med et framtidig behov for en oppgradering av Støren barnehage, og at skole og barnehage samlokaliseres på en ny tomt. Arealet på Soknesøra hvor skolen og barnehagen er i dag, vil da for eksempel kunne selges som attraktive næringsarealer.

5.3 Kultur og fritid

Kulturaktiviteter bidrar til folkehelse og livsglede, og skaper samhold, tilhørighet, inkludering og identitet. Kulturen binder generasjoner sammen, og tar vare på kulturarven og tradisjonene, og kan bidra til å gi barn og unge gode opplevelser så de vil komme tilbake og bosette seg etter endt utdanning. Kulturelle aktiviteter er et betydelig bidrag til bolyst og næringsutvikling.

Kultur bidrar også til måloppnåelsen av FNs bærekraftsmål, særlig på sosial bærekraft.

Telemarksforskning viser at Midtre Gauldal i 2021 er rangert på 176. plass på Norsk kulturindeks, som er en oversikt over kulturtilbud og kulturaktivitet i norske kommuner. Rangeringen viser at kommunen har et bra resultat når det gjelder musikk, kino og frivillighet. Det skyldes et godt tilbud på Støren kulturhus og at det er en sterk frivillig tradisjon i kommunen, blant annet med mange kor og korps. Kommunen blir derimot lavt rangert på bibliotek og kulturarbeidere.

Ett av satsingsområdene i Kultur- og likestillingsdepartementets strategi, «Rom for deltakelse» (2023-2025), er tilgang til egnede lokaler. Departementet har et mål om å utvikle en nasjonal veileder for kommunal og fylkeskommunal planlegging av lokaler til kulturaktivitet, noe som vil få betydning også for Midtre Gauldal.

Kulturskolen

Kulturskolen i Midtre Gauldal skal gi barn og unge muligheter til å utvikle sine kunstneriske og kreative evner etter egne forutsetninger. Tall for 2022 viser at 17 % av elevene i grunnskolen er elever i kulturskolen, tilsvarende tall på landsbasis er 13 %.

Mye av undervisningen foregår på Gauldal skole- og kultursenter (GSK), men kulturskolen underviser også ved alle grunnskolene i kommunen. **På GSK mangler det tilfredsstillende undervisningsrom, og det gjelder særlig musikk- og øvingsrom.**

Ungdomsklubben

Ungdomsklubben holder i dag til i den gamle prestegården. Bygget er dårlig isolert, dårlig ventilert, og generelt nedslitt og uegnet som ungdomsklubb. Prestegården er også på oversikten over bygg som har passert livssyklusen, hvor totalrenovering er vurdert som ulønnsomt. Ungdommene signaliserer behov for en uformell møteplass – Et sted de kan «henge». Hva et slikt sted skal ha av innhold kommer ikke alltid tydelig fram fra ungdommenes side, men det er på sikt ønskelig å få etablert et større samlingssted for ungdom som legger til rette for ulike aktiviteter.

Støren kulturhus og kino

Da GSK ble åpnet i 2010 var samlokalisering, sambruk og samarbeid viktige stikkord. Etter over 10 års drift har aktiviteten ved kulturhuset økt enormt. Utfordringen med det, er at rombehovet har økt, og at sambruk ikke er like ukomplisert lenger. Det er store avstander på GSK, noe som kan føre til slitasje på de som er på jobb. Slik det er i dag har Støren kulturhus heller ikke lagerplass eller kjøkken i nærheten av rommene som brukes.

Størenhallen

Størenhallen er på oversikten over bygg som har passert livssyklusen. Det samme gjelder idrettshallen med garderober og svømmehallen. Det legges i utgangspunktet ikke opp til noen verdibevarende tiltak her, men det må vurderes fortløpende hva som vil være nødvendig å gjøre for at det skal kunne foregå aktivitet i byggene.

Oppsummering

Et tilbygg ved GSK, i enden av kultursalen, vil gi muligheter for sambruk for kulturhuset, kulturskolen og voksenopplæringa. En slik løsning vil kunne løse de samlede behovene for lokaler på GSK. Tilbygget bør inneholde lager, kjøkken, klasserom, øvingsrom, grupperom og lokaler til ungdomsklubben. Et egnet øvingsrom bør ha samme størrelse som scenen i

kultursalen, for å avlaste kultursalen. Areal for lager, ungdomsklubb, øvingsrom og grupperom vil totalt utgjøre 540 m2 BRA.

En slik investering vil forenkle arbeids- og øvingsforholdene for både ansatte, elever og andre brukere, samt frigjøre arealer i underetasjen ved GSK.

Kultur – samlet investeringsbehov, prioriteringer og løsningsforslag

Prioritet	Behov	Kostnadsoverslag	Kommentar
1	Tilbygg GSK til kultur og voksenopplæring	14.500.000, -	Forlengelse av GSK mot jernbanen

5.4 Helse og mestring

Samfunnet er i rask endring, og dette legger et økende press på helse- og omsorgstjenestene. Dagens tjenester er ikke bærekraftige i møte med framtiden, og vi må arbeide og tenke annerledes for å være i stand til å møte utfordringene og mulighetene. Vi blir stadig flere eldre, og samfunnet preges også av andre demografiske endringer, endringer i helse- og sykdomsbilde, økte forventninger til helsetjenestene, økt behov for og tilgang til teknologiske løsninger, knapphet på helsefaglig personell og økt behov for og krav om brukermedvirkning.

Tabellen under viser endringen i befolkningssammensetning i Midtre Gauldal fra 2022 til 2042, basert på framskrivninger fra Statistisk sentralbyrå (prognosene er fra 2022):

Aldersgruppe	Endring i antall	Prosentvis endring
0-19 år	-93	-6,9%
20-66 år	-320	-8,9%
> 67 år	+441	+37,5%
Totalt	+28	+0,5%

«Strategi for framtidens helse- og omsorgstjenester i Midtre Gauldal mot 2030» tegner et fremtidsbilde av kommunen som et mer aldersvennlig og helsefremmende samfunn. Det er formulert fire hovedprinsipper som må ligge til grunn for at vi skal lykkes:

- Vi må gå fra passive mottakere til aktive deltakere
- Vi må dreie tjenestene fra pleie og reparering til forebygging og helsefremmende arbeid
- Vi må øke graden av hverdagsmestring og livsglede gjennom bruk av ny teknologi

- Alle i samfunnet må bidra; kommunen som tjenesteleverandør, familie, venner og frivilligheten aktiveres for at alle innbyggere skal oppleve livskvalitet og kunne bo hjemme lengst mulig – i et lokalmiljø der helsefremmende aktiviteter er sentralt

For å få til dette er tre forutsetninger helt avgjørende:

- Vi må endre tenkning og tjenester, og bli mer mestringsorientert
- Tjenestene tildeles utfra evne til egenmestring
- Vi må lykkes med en fleksibel organisering av tjenesteproduksjon og effektiv utnyttelse av ressursene

Arbeidet med å omstille både tjenester, holdninger og kultur for å møte fremtidens muligheter og utfordringer er komplekst. Det mest sentrale er imidlertid at det satses på helsefremmende og forebyggende aktiviteter for barn og unge, for å forhindre uhelse tidlig i livet. Nedsatt psykisk helse og sosialt utenforskap fører til økt forekomst av somatisk sykdom og bruk av trygdeytelser og helsetjenester. Ved å ta vare på den unge befolkningen, vil vi kunne begrense trykket på helse- og velferdstjenestene i framtida.

Helse og mestring i Midtre Gauldal kommune er i dag organisert i tre enheter; Pleie og omsorg, Helse og familie og NAV, som både er statlig og kommunalt. I tillegg har vi Helse- og velferdskontoret, som tildeler og koordinerer helsetjenester og som er organisert under kommunedirektørens stab. Tannlegekontoret driftes av fylkeskommunen, men er samlokalisert med kommunale tjenester. Tjenestestedene har spredt beliggenhet.

Helse og familie

Helse og familie består av helsestasjons- og skolehelsetjenesten, pedagogisk-psykologisk tjeneste, barnevernstjenesten, psykisk helsearbeid og rus, Lysgården verksted, fysio- og ergoterapitjenesten, legesenteret og frisklivssentralen. I tillegg er aktivitetskoordinator, frisklivssentralen, folkehelsekoordinator og innsatsteam for barn og unge organisert i denne enheten.

Tjenestene bidrar i hovedsak til å danne grunnlag for god helse i den oppvoksende del av befolkningen. Det er i barne- og ungdomsåra det viktigste grunnlaget for god helse, livskvalitet og arbeidsførhet legges for resten av livet. Det er sentralt for kommunens strategi med å arbeide mer helsefremmende og forebyggende, at disse tjenestene har gode arbeidsforhold og tilpassete lokaler. Tjenestene opplever i dag betydelig økt press fra blant annet spesialisthelsetjenesten, og dette stiller nye krav og skaper økt behov for utvikling.

For at enheten skal kunne yte gode tjenester, må det legges til rette for bedre samhandling. Sårbare barn, unge og familier som har behov for hjelp, kan lett falle ut av hjelpeapparatet når de beveger seg mellom de ulike tjenestene, og ansvarsfordelingen blir uklar.

En samlokalisering av flere av tjenestene vil kunne være et godt grep for å oppnå dette.

En annet sentralt behov er barneboliger og avlastningsboliger for familier med barn med store hjelpebehov. En barnebolig er en omsorgsbolig for barn som krever tilsyn hele døgnet, og som har så store bistandsbehov at det ikke er mulig eller hensiktsmessig at foresatte skal ta hele omsorgsbyrden. En avlastningsbolig for barn er en bolig hvor barnet kan bo i perioder, så foresatte får hvilt ut og settes i stand til fortsatt å være gode omsorgspersoner. I dag blir dette behovet ivaretatt av pårørende, private avlastere og støttekontakter. Barneboliger og avlastningsboliger vil gi økt forutsigbarhet for brukere og pårørende, fagmiljø for ansatte, og vil føret til en kvalitets- og sikkerhetsmessig forbedring av tjenestene som ytes.

Beboere med utfordringer innenfor rus og psykiatri som er kvalifisert for omsorgsbolig, tilbys i dag delvis ordinære gjennomgangsboliger. Det er derfor behov for flere omsorgsboliger for denne gruppen.

Enkelte kan ha behov for å bo skjermet, mens andre kan bo i leilighetsbygg. I enkelte tilfeller vil det også være behov for hus som tåler ekstra hard bruk. En løsning på dette kan være å bygge mikro-/minihus som tåler høyere belastning. Per i dag vil det være behov for tre, men på sikt vil behovet blir større siden brukerne i slike boliger bor lenge i samme bolig. FHI beskriver i sin rapport om folkehelse at forekomsten av psykiske lidelser øker, samtidig som samhandlingsreformen har gitt kommunene større ansvar. Det er igangsatt en utredning av muligheter for bruk av kommunens eiendom på Moøya øst, blant annet med tanke på dette.

I avsnittene under følger en oversikt over beliggenheten og funksjonaliteten på lokalene for de ulike tjenestene.

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten er i dag lokalisert i sokkelen på helsesenteret, i den vestre delen. Tjenesten består av helsestasjonen, skolehelsetjenesten, jordmortjenesten, flyktningehelsetjenesten og helsestasjon for ungdom. Skolehelsetjenesten har delvis kontorsted på de respektive skolene.

Lokalet er ikke tilfredsstillende for god tjenesteyting slik det er i dag, og ikke tilpasset dagens behov eller utviklingen fremover. Det er ikke skjermede kontorplasser for alle ansatte, noe som skaper utfordringer når store deler av arbeidet er preget av taushetsplikt og pasientkontakt. De har ikke medisinerrom, skiftestue eller lydisolert rom for hørselstesting, og heller ikke eget lagerrom. Møterom og pauserom er samlokalisert. Sistnevnte gjør det vanskelig å ha veiledning i grupper og større tverrfaglige ansvarsgruppemøter på helsestasjonen.

Legkontoret

Legkontoret ligger også i vestre del av sokkelen på helsesenteret. Det er tilfredsstillende kontorplass til legene i dag, men med økende behov i årene fremover kan det bli nødvendig å opprette en fastlegehjemmel til. Dette vil kunne skape utfordringer med rom. Det er lite kontorplass til hjelpepersonalet, og laboratoriet er for lite og uhensiktsmessig utformet, noe som fører til at det for eksempel ikke er plass til å ta i bruk mer medisinskteknisk utstyr.

Psykisk helse og rus

Psykisk helse og rus er i dag lokalisert i første etasje på rådhuset, mot nord. Tjenesten er samlokalisert med barnevernstjenesten og pedagogisk psykologisk tjeneste, men har egen inngang. I tillegg har tjenesten lokaler på Spjeldet, som benyttes blant annet som dagsenter og til møter og kurs.

I likhet med de andre tjenestene i denne delen av rådhuset, er lokalene lite egnet for økt grad av samhandling og fokus på tidlig innsats, og tjenestene har for få kontorer. Ansatte opplever også at deres sikkerhet ikke blir ivare tatt tilstrekkelig med utformingen av lokalene slik de er i dag.

Barnevernstjenesten

Barnevernstjenesten er også lokalisert i første etasje på rådhuset. Tjenesten er samlokalisert med psykisk helse og rus og pedagogisk-psykologisk tjeneste, og har inngang via hovedinngangen på rådhuset.

Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT)

PPT er samlokalisert med psykisk helse og rus og barnevernstjenesten, i første etasje på rådhuset. Tjenesten og har inngang via hovedinngangen på rådhuset.

Fysio- og ergoterapitjenesten

Fysio- og ergoterapitjenesten er i dag lokalisert i hovedetasjen på helsesenteret, rett innenfor hovedinngangen mot vest. Hjelpemiddeltekniker har kontor og verksted i underetasjen. Tjenesten har et trenings- og behandlingsrom tilknyttet sykehjemmet og i tillegg disponerer de treningssal i underetasjen på helsesenteret sammen med frisklivssentralen. Tjenesten har for liten plass, og fem ansatte må dele på tre behandlingsrom.

Lysgården verksted

Lysgården verksted er i dag lokalisert i Engan på Støren. Nytt bygg i Engan leir er under bygging og vil være i drift i løpet av 2023. De nye lokalene er moderne vil bli godt tilpasset tjenestens drift og behov.

Frisklivssentralen/folkehelsekoordinator

Frisklivssentralen og stillingen som folkehelsekoordinator er til sammen på ett årsverk. Vedkommende som innehar stillingen har per i dag ett kontor i underetasjen på helsesenteret, og ett kontor i tredje etasje på rådhuset. Beliggenheten og løsningen er ikke optimal, og det er knapt med plass til samtaler med brukere av tjenesten.

Pleie og omsorg

Pleie og omsorg består av sykehjem/institusjon, hjemmebaserte tjenester, kjøkken/kantine og vaskeri. Enheten er sentral i omlegging av tjenester fra stor grad av pleie, omsorg og velferd, til økt helsefremmende og forebyggende fokus, i tråd med kommunens strategi for helse- og omsorgstjenester. Det blir nødvendig å satse i større grad på tjenester som brukerne kan

motta i eget hjem, samtidig som det er viktig å vurdere ulike boformer og tjenesteformer, for å oppnå mest mulig effektivitet og utnyttelse av ressursene.

Velferdsteknologi vil stå sentralt i denne prosessen, og er en av de aller viktigste investeringene enheten må satse på frem mot 2032-2042. Det er snakk om både velferdsteknologi i hjemmene til kommunens innbyggere, som vil bidra til at de i større grad blir i stand til å mestre egen hverdag, men også tekniske og digitale hjelpemidler på institusjon og i omsorgsboliger, som vil effektivisere og lette arbeidet.

En langsiktig investeringsanalyse og god kartlegging, skal gi oss økt innsikt i behov for institusjonsplasser og omsorgsboliger de neste tiårene. Vi hadde en samlet dekningsgrad på 21,6% i Midtre Gauldal kommune i første kvartal 2022. COWI skriver i rapporten de utarbeidet for kommunen i 2021, at dette tallet var på 26,5% før omstillingsprosessen i 2021/2022. Det finnes ingen nasjonal norm for dekningsgrad for heldøgnplasser i Norge, og det er heller ingen omforent, tydelig definisjon på hva «samlet dekningsgrad» er. I dette dokumentet bruker vi samme definisjon som Statistisk sentralbyrå og COWI, det vil si antall plasser i institusjon og boliger med heldøgns omsorg, delt på antall innbyggere på 80 år og eldre.

VID vitenskapelige høyskole og Agenda Kaupang skriver i sin rapport «Heldøgns omsorg – kommunenes dekningsgrad» fra 2016, at det ikke er hensiktsmessig at det skal finnes en nasjonal norm for dekningsgrad. En dekningsgrad på mellom 16-20% kan være veiledende, men det må foretas lokal tilpasning i hver enkelt kommune. De fremhever også i stor grad behovet for fleksibilitet i tjenestene, fremfor å strekke seg etter en tallfestet norm.

Den viktigste boligsatsingen i Pleie og omsorg i nærmeste framtid vil være nye boliger og nye boformer for mennesker med nedsatt funksjonsevne og utviklingshemming. Dette vil bli nærmere omtalt senere i dokumentet, men kort fortalt stilles det økte krav og forventinger til boliger for denne gruppen, og vi ser at vi har behov for flere boliger, og en betydelig oppgradering av dem vi har.

Med bakgrunn i kunnskap om fremskrevet utvikling i antall mennesker med demens og annen kognitiv svikt, er det også tydelig at vi bør satse på flere boliger tilpasset denne gruppen, og i tillegg ha tilgang på gode velferdsteknologiske løsninger så de kan bo hjemme lenger. Mennesker med kognitiv svikt, vil kunne holde seg roligere og opprettholde bedre funksjonsnivå lenger, hvis de får bo i kjente og stabile omgivelser.

Med økende alder i befolkningen og mer sammensatte sykdomsbilder, vil også behovet for korttidsplasser øke. Det er et omfattende problem at kommunene ikke klarer å håndtere utskrivningsklare pasienter fra St Olavs hospital raskt nok, og kommunen må etterstrebe å ha tilstrekkelige korttidsplasser til dem som ikke kan skrives ut til hjemmet.

Dekningsgrad og fremskrevet behov

I 2022-utgaven av denne analysen ble behovet for sykehjemsplasser, omsorgsboliger med bemanning og omsorgsboliger uten bemanning sett under ett. Etter nærmere kartlegging og

vurdering, er det i denne versjonen skilt mellom behov for plasser med og uten heldøgns bemanning. Dette er blant annet basert på at behovet for omsorgsboliger uten bemanning til dels kan dekkes gjennom samarbeid med private aktører og annen tilrettelegging, og det vil derfor ikke medføre samme belastning på kommunens investeringsbudsjett.

I dette kapittelet vil vi kun omtale behov for plasser med heldøgns bemanning. Omsorgsboliger uten bemanning blir omtalt i kapittelet «Kommunale boliger».

COWI skisserer tre ulike forslag til dekningsgrader i Midtre Gauldal i sin utredning, som de kaller alternativ 0, 1 og 2. De konkluderer med at de anbefaler å arbeide for alternativ 2. Dette baserer de på en vurdering av mulighetene for å redusere det forholdsmessige antallet boliger og institusjonsplasser for å effektivisere og økonomisere driften, satt opp mot en realitetsvurdering av hva som vil oppfattes som akseptabelt. Mange kommuner i Norge ligger nærmere alternativ 1 i sin dekningsgrad.

COWIs alternativ 0 er basert på dekningen i kommunen første halvår 2021, og dette alternativet faller bort. Det er imidlertid interessant å se på hva en videreføring av *dagens* dekningsgrad vil medføre, og det er tatt med i tabellen under som alternativ 2022. Tabellen viser en oversikt over fordelingen av behov for ulike plasser i ulike aldersgrupper, med alternativ 1, 2 og 2022.

Alternativ	Institusjon		Omsorgsbolig m/ heldøgns bemanning			Samlet dekn.grad
	80 år+	0-79 år	80 år+	67-79 år	0-66 år	80 år+
2022	9,1 %	0,16 %	12,5 %	0,8 %	0,4 %	21,6 %
1	10,0%	-	5,0 %	1,0 %	0,2 %	15 %
2	10,0 %	5	7,0 %	1,0 %	0,1 %	17 %

Tabellen under viser hvor mange nye plasser og boliger med heldøgns bemanning som må bygges eller utvikles de neste 10 og 20 årene med de ulike dekningsgradene (tallene er akkumulert i kolonnen for «i løpet av 20 år»):

Alternativ	Institusjon		Omsorgsbolig m/ heldøgns bemanning	
	I løpet av 10 år	I løpet av 20 år	I løpet av 10 år	I løpet av 20 år
2022	+15	+25	+17	+31
1	+10	+22	-29	-23
2	+15	+27	-23	-14

Det er vanskelig å beregne behov for eksakt antall plasser og hvilke typer plasser i årene fremover, både fordi det er vanskelig å forutse behovet for tjenester, men også utviklingen i befolkningen. Det er derfor nødvendig i størst mulig grad å investere i fleksible løsninger, det

vil si boliger for eldre som med enkelthet kan endre bruksområde fra institusjonsplass til omsorgsbolig om omvendt, både praktisk og juridisk.

Det er også et tiltak å gjøre tjenestene og boligene vi har i dag klare for mer fleksibel bruk. For eksempel kan omsorgsboligene på Grindahaugen bindes sammen med sykehjemmet med en gangbro, som gjør at boligene kan brukes til flere grupper.

Tar vi med disse vurderingene, er det riktig å sammenfatte tallene fra tabellen med fremskrevet behov i et samlet behov for nye plasser/boliger med heldøgns bemanning. Da blir tallene slik:

Alternativ	Antall sykehjemsplasser/omsorgsboliger totalt	
	I løpet av 10 år	I løpet av 20 år
2022	+32	+56
1	-19	-1
2	-8	+13

Det vil bli behov for boliger for demente og andre med kognitiv svikt, og boliger for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Det stilles krav i dag om større valgfrihet når det gjelder boform og eierform for utviklingshemmede, og dette er et prinsipp kommunen vil etterstrebe.

Ved å stimulere til privat utbygging av sentrumsnære boliger også for eldre, gjerne med en grad av bofellesskap, vil vi kunne oppnå at enda flere kan bo hjemme lenge, med gode løsninger og eventuelt tjenester fra hjemmetjenesten.

Å fortsette som i dag medfører en kostnad det ikke er mulig til å forsvare verken investerings- eller driftsmessig. Det kan imidlertid samtidig virke lite realistisk å kutte i antall plasser de neste ti årene, som skissert av COWI, for så å investere i nye de påfølgende årene. Det er derfor hensiktsmessig å se på en mellomting av dagens dekningsgrad og COWIs forslag.

Med bakgrunn i disse vurderingene er det utarbeidet en alternativ utvikling med en gradvis nedskalering av dekningsgrad. Alternativet er kalt FRAMTID, og tabellen under viser økningen i antall plasser med heldøgns omsorg de neste to tiårsperiodene med denne løsningen:

Alternativ	Antall sykehjemsplasser/omsorgsboliger totalt	
	I løpet av 10 år	I løpet av 20 år
FRAMTID	+10	+26

Med å bygge ti nye plasser innen 2032, vil dekningsgraden bli 20,5%. Ved å bygge ytterligere 16 plasser i perioden 2032-2042 vil dekningsgraden gå ned til 17,5% - altså i nærheten av COWIs anbefaling. Skulle vi fortsatt med 20,5% dekningsgrad ville vi måtte ha 25 nye

omsorgsboliger med bemanning og/eller sykehjemsplasser i tiårsperioden 2033-2042. Det er sannsynlig at dette ikke vil være gjennomførbart i praksis, og det er derfor hensiktsmessig å foreta en slik gradvis nedskalering av heldøgns omsorg.

En dekningsgrad på 17,5% er ikke kritisk lav. Den vil imidlertid kreve en kraftig styrking av ressursene i hjemmetjenesten. Det må også satses betydelig på velferdsteknologi, og muligheter for stimulering av privat boligbygging tilpasset eldre.

Vi har gjort beregninger som viser at vi innen 2033 med denne nedgangen i dekningsgrad vil ha en økning på mellom 80 og 90 brukere av hjemmetjenester, hvorav ca. 20 brukere vil være tyngre brukere som etter dagens tildelingspraksis ville blitt tilbudt opphold med heldøgns bemanning. Disse vil med lavere dekningsgrad måtte få helsetjenester i eget hjem. Erfaringsmessig vil denne gruppen brukere få vedtak på opp mot 20 timer praktisk bistand og helsetjenester i hjemmet per uke, noe som kan utgjøre opptil seks besøk i døgnet.

Dette vil medføre høy ressursbruk for hjemmetjenesten, spesielt om brukerne er bosatt i desentrale deler av kommunen. Vurderinger som er gjort av ressursbruk på hjemmetjenester versus omsorgsboliger med bemanning, tilsier derfor at vi må følge tett med på utviklingen, og eventuelt vurdere alternativer som muliggjør bygging av flere omsorgsboliger enn vi nå tar høyde for.

En stor økning i behov for omsorgsboliger medfører økte investeringsbehov for kommunen. Slik som den økonomiske situasjonen er i dag, vil det være nødvendig å vurdere alternative og for oss mer utradisjonelle løsninger for å kunne realisere dette behovet. Det kan for eksempel være aktuelt å videreutvikle modellene som nå utprøves ved bygging av omsorgsboliger for mennesker med funksjonsnedsettelse; ulike grader og varianter av offentlig-privat samarbeid. Bygging av omsorgsboliger kan gjennomføres av private utbyggere på bestilling, og det kan være en løsning å stimulere til privat boligbygging av tilpassede seniorboliger gjennom ulike incentiver.

I avsnittene under følger en oversikt over beliggenheten og funksjonaliteten på lokalene for de ulike tjenestene.

Sykehjem/institusjon

Sykehjemmet/institusjonen ligger i hovedetasjen på helsesenteret, og består av tre avdelinger – korttidsavdelingen, rød avdeling og gruppe 1 og 2. Sykehjemmet har 41 plasser, der 28 er langtidsplasser og 13 korttidsplasser.

Sykehjemmet er funksjonelt og av rimelig god standard, men har et utdatert, analogt pasientsignalanlegg, og få velferdsteknologiske løsninger. De mangler også egnet kontorplass for avdelingsledere, og avdelingene er ikke godt nok tilrettelagt og tilpasset demente.

Hjemmetjenesten

Hjemmetjenesten ligger i sokkelen på helsesenteret mot sør-øst, og er sammenslått av de to tjenestene som tidligere het hjemmesykepleie og hjemmehjelp.

Hjemmetjenestens lokaler er lite egnet for god tjenesteutøvelse slik det er i dag, og vil ikke kunne tilfredsstille krav til standard og størrelse i årene fremover. De ansatte har allerede for liten plass til arbeidsstasjoner for dokumentasjon, medisinerrommet er lite og uten internetttilgang, og det er ikke mulig å parkere tjenestens biler under tak.

Med dagens lokaler vil ikke hjemmetjenesten kunne utvides i takt med økende behov, og heller ikke ta i bruk effektive velferdsteknologiske løsninger som kan effektivisere arbeidet.

Støren bo- og dagsenter

Støren bo- og dagsenter består av to deler som til daglig omtales som «Bodsen» og «Svartøymoen». Støren bo- og dagsenter ligger som en selvstendig enhet øst for selve helsesenteret, men de er knyttet sammen med en gangbro. Nordstu var en forsterket enhet som hørte til under Støren bo- og dagsenter, men denne delen ble avviklet etter at behovet endret seg. Avdelingen har 33 leiligheter.

Støren bo- og dagsenter har god standard og funksjonalitet, og er totalrenovert i nyere tid.

Midttun bofellesskap

Høsten 2022 ble bemanningen ved Soknedal bo- og dagsenter flyttet til det nyopprettete bofellesskapet Midttun, som ligger i hovedetasjen på helsesenteret på Støren mot nord-øst. Avdelingen består av 15 omsorgshybler.

Standarden og funksjonaliteten på avdelingen er relativt god, men hyblene er små og uten eget kjøkken, og dermed mindre egnet som selvstendige boenheter enn leilighetene i de andre bofellesskapene. Beboerne mangler lagerplass.

Utsikten bofellesskap

Utsikten bofellesskap ligger i hovedetasjen på helsesenteret mot sør-vest, og består av 11 omsorgsleiligheter. Standard på leilighetene er varierende, mens funksjonaliteten er stort sett tilfredsstillende. Det er imidlertid lite fellesareal, og vanskelig for beboerne å komme seg utendørs. Det er ikke et tilhørende grøntareal til denne avdelingen.

Avdeling for funksjonshemmede

Avdeling for funksjonshemmede består av boveiledertjenesten som har base i Kalvtrøa, bofellesskapet Snurruhagen og den tilknyttete omsorgsboligen Trygg framtid. Det er sju leiligheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne i Kalvtrøa, seks i Snurruhagen og én i Trygg framtid.

Lokalene og leilighetene i Kalvtrøa er av svært dårlig standard og lite egnet til dagens drift. Det er påpekt flere forhold i et tilsyn fra Arbeidstilsynet, som blant annet omhandler mangel på garderobe, lydisolasjon, tilstrekkelig pauserom og skjermet rom for medikamenthåndtering og dokumentasjon, samt dårlig luftkvalitet og ventilasjon.

Snurruhagen og Trygg framtid er i utgangspunktet en enebolig som er bygd på i flere omganger, og er derfor helhetlig sett et sammensatt og uhensiktsmessig bygg. Leilighetene

holder brukbar standard, men med varierende grad av vedlikehold. Bygget sett under ett er knyttet sammen på en lite planmessig og logisk måte.

Kjøkkenet med kantine

Kjøkkenet ligger i et nytt tilbygg til sykehjemmet mot nord-vest, som sto ferdig i 2018. Tjenesten inkluderer helsesenterets kantine. Kjøkkenet er utformet etter moderne standard og behov.

Vaskeriet

Institusjonens vaskeri ligger i helsesenterets sokkel mot nord-øst. Lokalene tilfredsstiller ikke på noen måte krav til arbeidsmiljø og standard, og har ikke vært vedlikeholdt eller oppgradert på lang tid.

NAV

NAV holder til i den søndre delen av andre etasje på rådhuset, og har ansatte fordelt på stat og kommune. Lokalene er renovert i 2023, og har nå tilfredsstillende standard. Det er imidlertid en ulempe at tjenesten holder til i andre etasje, med tanke på brukervennlighet og sikkerhet.

Andre tjenester

I de neste avsnittene følger en oversikt over beliggenheten og funksjonaliteten på lokalene for de andre tjenestene som er relatert til helse- og mestringsområdet i kommunen, strukturelt eller faglig.

Kort om bygningenes beskaffenhet

Under følger en kort orientering om bygningene helsetjenestene holder til i, med en oversikt over den tekniske tilstanden på selve byggene.

Helsesenteret

Hele underetasjen/sokkelen på helsesenteret bærer preg av manglende, systematisk vedlikehold, og lokalene tilfredsstiller ikke dagens krav til byggeteknisk standard. De er lite energiøkonomiske, og det er utilfredsstillende ventilasjon og temperaturstyring. Lokalene har til dels utette vinduer, noe som medfører både temperaturmessige og hygieniske utfordringer. Det er lite lydisolasjon mellom rommene, og dette fører til gjentakende brudd på taushetsplikten for helsestasjonen og legekontoret. Det er gjennomgående dårlig kvalitet på internetttilgangen i hele sokkelen.

Det er satt i gang et forprosjekt for renovering av den østre delen av sokkeletasjen.

Hovedetasjen på helsesenteret er av varierende standard og kvalitet, og det har blitt gjennomført vedlikehold og oppgraderinger på ulike tidspunkt. En videre systematisk vedlikeholdsplan med en viss grad av oppgradering der det er behov, vil være tilstrekkelig for å holde etasjen funksjonell de neste tiårene.

Lysgården

Lysgården verksted har fått nye lokaler i 2023 (bildet til høyre viser nytt bygg på Engan).

Spjeldet dagsenter

Bygget som brukes som dagsenter og kontorer etc. (til høyre på bildet) sto ferdig i 2018, og er av god og moderne standard. I samme bygg er det også fire leiligheter.

Kalvtrøa/Snurruhagen/Trygg framtid

Bygningsmassen som tilhører avdeling for funksjonshemmede har svært dårlig kvalitet. Kalvtrøa har store setningsskader og utfordringer knyttet til grunnforhold, noe som gjør at gulvet i enkelte av leilighetene heller betydelig. Boligene er langt under normal standard, og lokalene som ansatte benytter som pauserom og arbeidsrom er heller ikke tilfredsstillende. Snurruhagen og Trygg framtid har noe høyere standard, men det vil også her kreves betydelig heving av standard for å kunne tilby beboerne akseptabel bostandard.

Det er igangsatt byggeprosjekter for å erstatte Snurruhagen og Kalvtrøa som skal gjennomføres over to byggetrinn. Det første skal etter planen være innflytningsklart i 2024.

Helse og mestring – samlet investeringsbehov og mulige løsninger

Kort oppsummert er de største investeringsbehovene innen helse- og mestringstjenestene i Midtre Gauldal mot 2032 som følger:

- 20 boliger totalt – for funksjonshemmede og mennesker med utviklingshemming

- Tilpassete boliger for psykiatri og rus
- Barneboliger og/eller avlastningsboliger
- Tilfredsstillende standard og areal for tjenestene i sokkelen på sykehjemmet og tilfredsstillende standard og areal for tjenestene på rådhuset
- 10 nye fleksible omsorgsboliger/sykehjemsplasser, samt en tilpasning av dagens plasser til fleksibel bruk

De påfølgende ti årene mot 2042 anslås videre et behov for:

- Ytterligere 16 fleksible omsorgsboliger/sykehjemsplasser
- Fleksible avlastningsboliger
- Økt rom for og bruk av medisinsk-teknisk utstyr og velferdsteknologi

Løsningsalternativer

Som oppsummeringen over viser, står kommunen også her overfor omfattende behov for investeringer. For å håndtere investeringsbehovet finnes flere løsningsalternativ, det er prinsipielle spørsmål som må drøftes og tas stilling til, samt at vi også her ser at det er flere forhold som griper inn i hverandre – og som delvis er avhengig av hverandre. Slik blir de vurderinger som skal gjøres og beslutninger som skal tas relativt komplekse. I det følgende synliggjøres noen løsningsalternativ og prinsipielle spørsmål som det må jobbes videre med.

- **Boliger for funksjonshemmede og mennesker med utviklingshemming;** har til nå vært boliger som kommunen eier. Her må det legges til rette for at flere enn i dag kan ha mulighet for eie leiligheten sin selv. En mulig måte å løse dette på er gjennom selveierleiligheter etter borettslagsmodellen, eller privateid boligkompleks med utleieboliger. Det er allerede igangsatt et prosjekt for å bygge inntil åtte boliger i borettslag på eiendommene Soknes 5 og 7. Det må utredes nærmere hvilken drifts- og eierstruktur et slikt konsept skal ha.
- **Flere fleksible omsorgsboliger med mulighet for heldøgns bemanning;**
det er nødvendig å legge til rette for størst mulig fleksibilitet i dagens tjenester. Dette kan blant annet være mulig å få til ved å bygge ei gangbru mellom Grindahaugen og sykehjemmet. Det vil kreves universell utforming for at en slik løsning skal være funksjonell. Dette vil bidra til at bemanningen på sykehjemmet og omsorgsboligene på helsesenteret også til dels kan betjene Grindahaugen. Videre vil ti nye fleksible plasser/omsorgsboliger kunne realiseres gjennom å bygge om sokkeletasjen på helsesenteret. En slik løsning vil bidra til effektiv drift på grunn av samlokaliseringen med resten av sykehjemmet. Det vil også være langt rimeligere å gjenbruke eksisterende bygg enn å bygge nytt.
- **Oppgradering av lokaler i sokkeletasjen på helsesenteret og i rådhusets første etasje**
Det er flere mulige løsninger på plassbehovene og behovet for heving av standard på lokalene i sokkeletasjen på helsesenteret. I denne sammenheng nevnes også 1. etasje

på rådhuset, da disse forhold kan ses i sammenheng. I grove trekk kan det skisseres i to retninger:

- Nybygg og samlokalisering
- Beholde alle lokasjoner som de er i dag, men med en betydelig vedlikeholdsinnsats og oppgradering av prekære forhold. Hele sokkelen på helsesenteret og rådhuset må totalrenoveres. Å beholde alle tjenestene der de er i dag, vil medføre mange midlertidige løsninger i renoveringsperioden, og det løser ingen utfordringer med økt behov for plass og tverrfaglig samhandling. Det er det minst kostnadskrevende alternativet i utgangspunktet, men krever likevel store investeringer og skaper liten grad av økt handlingsrom og muligheter for utvikling.

Anbefalinger for de neste ti årene – helse og mestring

- Fortsette utredning og prosjektering for bygging av nye boliger for funksjonshemmede og mennesker med utviklingshemming samt barneboliger og avlastningsboliger
- Tilpassete boliger for psykiatri og rus
- Utrede muligheter for samlokalisering av tjenestene i Helse og familie
- Renovere hele sokkelen på helsesenteret
- Bygge ca. ti nye fleksible omsorgsboliger/institusjonsplasser samt gangbru fra Grindahaugen til helsesenteret

Kostnadsestimat for løsningene frem til 2032 eks. mva.:

	Kommentar	Investeringskostnad uten OPS/OPP	Investeringskostnad med OPS/OPP
20 boliger for utviklingshemmede/ barneboliger	20 boliger à 55 kvm x 56.000 kr	⁽¹⁾ kr 61.600.000	⁽²⁾ kr 6.000.000
Samlokalisering av tjenestene i Helse og familie (unntatt Lysgården)	1800 kvm x 56.000 kr. (en OPS-løsning gir muligheter for ytterligere samlokalisering)	⁽¹⁾ kr 100.800.000	⁽³⁾ kr 0
Renovering av hele sokkelen på helsesenteret	Enten for å beholde tjenestene der de er i dag, eller for å bygge om til bolig-/ institusjonsformål og økt plass for hjemmetjenesten	⁽⁴⁾ kr 30.000.000	kr 30.000.000

Gangbru mellom Grindahaugen og helsesenteret	60 meter x 50.000 kr pluss tak og grunnarbeid	kr 6.000.000	kr 6.000.000
Tre omsorgsboliger for psykisk helse og rus	Mikro/mini enebolig, helst samlokalisert, med 250m ² tomt per bolig	⁽⁴⁾ kr 6.900.000	⁽⁴⁾ kr 6.900.000
Totalsum		kr 205.300.000	kr 48.900.000

1) Tomtekostnader og grunnarbeid er ikke regnet med

2) Borettslagsmodellen vil medføre en midlertidig investering for kommunen i prosjekterings- og byggefasen, samt risiko knyttet til bygging og salg. Kostnaden som er beskrevet, er for kjøp av 1-3 leiligheter for bruk til personalbase og barneboliger/avlastningsboliger

3) Vil medføre en årlig leiekostnad på 2,3 millioner kroner årlig med en pris/kvm på 1750 kr

4) Summen kan bli lavere om kommunen får tilskudd fra Husbanken til å bygge omsorgsboliger eller sykehjemsplasser

5.5 Rådhuset

Rådhuset er Midtre Gauldal kommunes administrasjonsbygg. Her har i dag kommunens toppledelse med stab- og støttetjenestene inklusive helse- og velferdskontoret sine lokaler, det samme har enhetene Helse og familie, NAV, Eiendom og kommunalteknikk og Samfunnsutvikling og kultur. Videre rommer huset også fellesfunksjoner som kommunens servicekontor med sentralbordfunksjonen, kantine, kommunestyresal, formannskapssal og flere andre større og mindre møterom.

I dag er det totalt ca. 100 ansatte som har sin faste arbeidsplass i rådhuset. I tillegg har kommunen jevnlig arbeidstakere med behov arbeidstrening, og lærlinger og studenter innenfor forskjellige fagfelt som har behov for praksis. En viss arbeidsplassreserve vil det derfor kontinuerlig være behov for. Videre er rådhuset en viktig arena for politisk møteaktivitet, kurs og kunde-/brukermøter.

Rådhuset er et av de byggene som for lengst har passert sin levetid, og det er stor risiko for kollaps i de tekniske systemene i huset. Totalkostnaden for en totalrenovasjon er svært høy. I denne versjonen av den langsiktige drifts- og investeringsanalysen er derfor rådhuset omtalt ekstra nøye, i og med at situasjonen er slik at et dårlig bygg med stor risiko for svikt vil påvirke om vi kan klare å opprettholde tjenesteproduksjonen i daglig drift. For eksempel om varmeanlegget ikke fungerer godt nok om vinteren, kan det være risiko for nedstenging.

Teknisk tilstand – ny tilstandsrapport fra AFRY 2023

Rådhuset ble bygget i 1983. Husets bæresystem består av betongkonstruksjoner. Det er frittstående søylefrie dekker i fløyene, noe som gir fleksibilitet til fremtidige ombygginger. Taket er modent for fullstendig utskiftning, rørsystemet er opprustet og røranlegget i sin helhet er modent for utskiftning. Huset er generelt svært nedslitt, og det er kontinuerlig behov

for vedlikehold og reparasjoner av ulike tekniske installasjoner, for eksempel varme- og ventilasjonsanlegget.

Teknisk standard mer konkret:

- vinduer og vinduskarmer bærer preg av sterk slitasje, og anbefales byttet
- innvendig kledning i takkonstruksjon viser tegn til lekkasje
- store deler av ventilasjonsanlegget og sanitæranlegget er fra byggeår
- nøddlysanlegget er i hovedsak fra byggeår og tilfredsstillende ikke dagens krav
- på grunn av kombinasjonen av dårlig isolerte yttervegger/tak, manglende solskjerming og ikke fungerende ventilasjon er arbeidsmiljøet svært dårlig i første og fjerde etasje samt deler av andre etasje. En anser fjerde etasje som mest utfordrende grunnet oppvarming av sola.

Gjennom de årlige vernerundene rapporteres dette kontinuerlig om:

- dårlig luftkvalitet
- manglende solskjerming
- for varmt om sommeren og for kaldt om vinteren
- det er veldig lytt i hele bygget og utfordrende å holde fortrolige samtaler

Den søndre delen av første og andre etasje har blitt noe oppgradert i løpet av de siste fem årene.

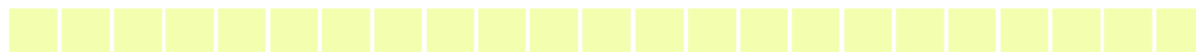
Funksjonalitet

Bygget er ikke tilrettelagt for nye arbeidsformer og behov for samhandling. Første til fjerde etasje utgjør ca. 3300 m² BTA og 825 m² i kjeller. Arealbruken er verken effektiv eller hensiktsmessig med cellekontorer og smale korridorer og store uhensiktsmessige gangareal. Når det gjelder spørsmålet om areal så kan nevnes at statens arealnorm for kontorlokaler er på 23 kvm. BTA per ansatt.

Totalt areal i hht. statlig arealnorm.

Prosentvis fordeling av areal til ulike brukskategorier i hht. statlig arealnorm.

Statlig norm for kontorbygg:

Totalt areal per ansatt: **23m²**

Fordeling:

Arbeidsplassrelatert areal:
13m²

Fellesfunksjoner:
4m²

Øvrig kom. areal:
3m²

Teknisk rom og
konstruksjon: 3m²

Dagens standard og tilstand oppsummert

Mangler avdekket under tilstandsvurderinger gjort av Sweco og Eiendom og kommunalteknikk i 2022 er nå kvalitetssikret av Afry. Gjennomføres det ingen strakstiltak de neste fem årene, vil bygget måtte stenges ned siden det ikke lenger tilfredsstiller kravene i arbeidsmiljøloven, tekniske standarder, brannvern og EL-tilsyn.

Energiforbruk på rådhuset er ca. 850.000 kWh årlig (nesten 15% av kommunens totalforbruk /år) og et oppvarmet BRA for første til fjerde etasje er ca. 3300m². Dette gir et forbruk pr m²/år på ca. 260 kWh/m². Et moderne bygg som er bygd etter TEK-17 standard vil bruke under 115 kWh/m² årlig. På grunn av at huset er dårlig isolert med gamle vinduer/dører så forbrukes her ca. 500.000 kWh årlig ut over det som er standarden fra 2017.

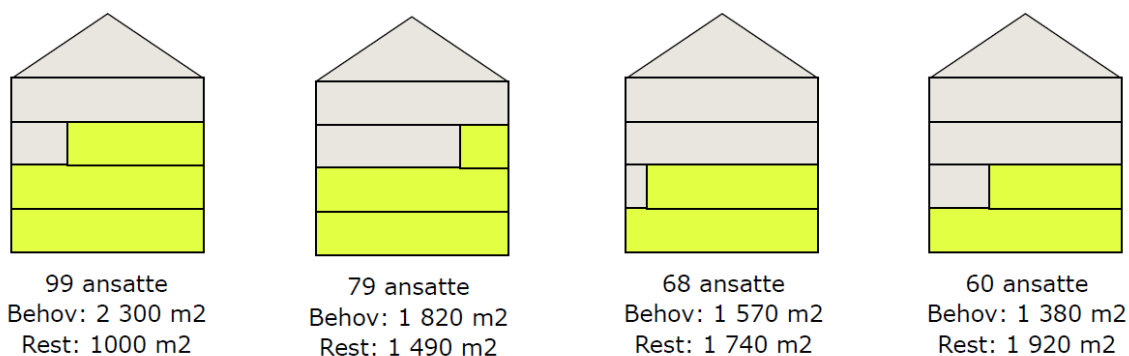
Kostnadene ved å gjennomføre strakstiltak for å bedre arbeidsmiljøet er estimert til en varekostnad på 16.5 MNOK, mens for å håndtere vedlikeholdsetterslepet på alarmer, signalsystemer, basisinstallasjoner for elkraft og belysning er det estimert en kostnad på 15 MNOK.

Ut fra den situasjonen som er beskrevet ovenfor er det vanskelig å kunne se det økonomisk forsvarlig å planlegge med fortsatt drift i rådhuset, noe som gjør det nødvendig å ta stilling til veien videre for huset og de tjenester som leveres herfra. Sentrale spørsmål når denne vurderingen skal gjøres er:

- hvor lenge klarer vi å holde på kompetansen dersom kommunens medarbeidere ikke tilbys tilfredsstillende arbeidsforhold?
- når vil arbeidstilsynet pålegge stenging av deler av bygget?
- hvor lenge vil det være mulig å drifte med dagens tekniske installasjoner før et omfattende sammenbrudd skjer?

En fullstendig renovering av rådhuset vil kreve alternative lokaler for de tjenestene/medarbeiderne som har sin arbeidsplass i rådhuset i dag. Når en slik renovering kan starte vil derfor også være avhengig av når det vil være mulig å skaffe alternative lokaler.

I det videre beskrives alternative løsninger for rådhuset framover. Her benyttes 2028 som et sentralt tidspunkt for eventuell igangsetting av omfattende renovering. Dette året er valgt fordi det da kan være sannsynlig at det er gjennomført utbygging på Korsen-tomta som er i privat eie. Her kan det kanskje være muligheter for å få tilgang til lokaler for de av våre medarbeidere som må flytte ut av rådhuset på grunn av renoveringsarbeidet.

Figuren over viser behovet for arealer i rådhuset ut fra hvor mange medarbeidere som skal ha sin arbeidsplass her.

Vurdering av mulige alternative løsninger for rådhuset:

Under beskrives de ulike løsningene som finnes. Det er ikke gjort en samlet vurdering av hvilket alternativ som anbefales som det beste/mest realistiske. Det jobbes videre med dette.

Alternativ 0

Kun reparasjon av skader, ikke jevnlig hovedvedlikehold, krav til arbeidsmiljø og funksjonalitet ivaretas ikke. 8-10 års varighet på bygg.

Fordelen med denne løsningen er at en konsentrerer ressursbruken på eiendommer som er vedtatt prioritert. Det vil ikke være nok midler til å vedlikeholde alle byggene, og ved de byggene som har passert sin levetid/er på rødlista bør det derfor bare gjennomføres minimumsvedlikehold. De øvrige byggene får preventivt og verdibevarende vedlikehold. Dersom bygg på rødlista skal vedlikeholdes på samme måte som de øvrige betyr det et videre forfall ved hele bygningsmassen og akselerering av vedlikeholdsetterslepet.

Ulempen med denne løsningen er at vedlikeholdsbehovet vil øke år for år og vil innebære økte kostnader uten at verken teknisk standard økes eller at funksjonalitet tilpasses dagens behov. Arbeidsmiljøkravene vil heller ikke bli ivaretatt. Det er en risiko at en i løpet av 4-8 år vil kunne oppleve at Arbeidstilsynet stenger deler av bygget, eller at svikt i tekniske anlegg eller lekkasjer tvinger fram stenging. Etablering av en brakkeløsning for å huse ansatte ved en og vil ha en etableringskostnad på 2,6 MNOK og en leie på 200' - 300'/mnd.

Dagens kostnad med drift av Rådhuset ligger på netto 900.000, - kr når leieinntekter er medregnet. Brekkasjer og vedlikehold utgjør ca. 300.000, - kr, og denne kostnaden forventes å øke etter hvert som flere av avvikene må lukkes og brekkasjer oppstår (tall eks mva).

Alternativ 1

Fortsatt drift i 10 år med avvikling av dagens bruk i 2033. Full, gradvis renovering over 4-5 år. Bruk som i dag og fortsatt som kommunal eiendom. Fram til 2033 gjennomføres kun strakstiltak for å redusere faren for omfattende teknisk svikt.

Rapporten fra AFRY beskriver kostnader dersom en skal forlenge levetiden til rådhuset med 10 år. Den legger ikke opp til en modernisering og restrukturering av bygget, men kun å håndtere dagens avvik slik at byggets funksjon fra byggeår ivaretas. Strakstiltak som må gjennomføres er alarm og signalsystemer, basisinstallasjoner for elkraft, lavspent forsyning og belysning. Det legges også opp til sikringstiltak for å redusere faren for lekkasjer på tak samt noen tiltak for å bedre arbeidsmiljø, inneklima og energi. Kostnad til å gjennomføre strakstiltak ligger på 10-15 MNOK med tillegg av de årlige vedlikeholdsutgiftene.

Fordelen med løsningen er at den krever få vedlikeholdsressurser fra Eiendom og kommunalteknikk, samt at den ikke medfører omflyttinger/organisatoriske endringer i huset.

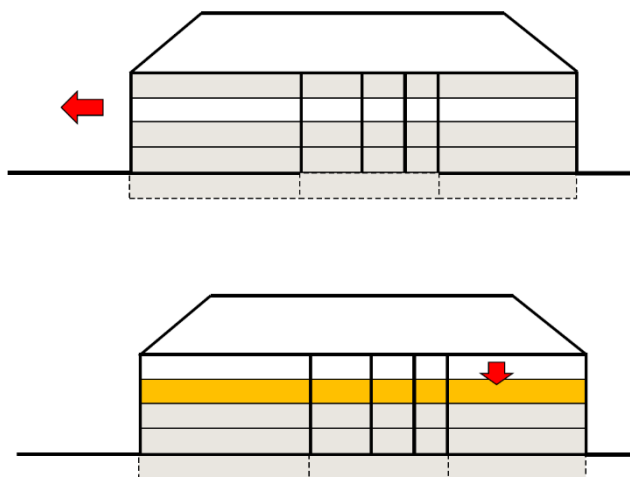
Ulempen med løsningen er at de organisatoriske endringene/endringene i bruken av huset er ønsket, samt at en bruker investeringsmidler som må nedskrives på kort tid. Strakstiltakene bør gjennomføres i løpet av to år skal de ha effekt på perioden frem til 2033. Det er også knyttet stor usikkerhet til om de kostnadsoverslagene som er gjort tar høyde for at renovering av gamle bygg ofte blir dyrere enn først antatt. Det er mer sannsynlig at investeringen blir 30 MNOK enn 10 MNOK.

Alternativ 2 – avvikling av dagens bruk i 2028

Full renovering, gjenbrukes delvis som i dag. Kombinasjon av kommunal og privat virksomhet. Muligheter for inntekter.

Dette alternativet innebærer at ansatte i tredje etasje flytter ut av bygget og inn i leide lokaler, og at de som i dag har kontorer i fjerde etasje flytter til tredje etasje. Dette fordi det dårligste inneklimaet er i fjerde etasje på grunn av manglende solskjerming og ventilasjon, samt at det generelt dårlig isolerte bygget gjør at innetemperatur varierer mye.

Fjerde etasje gjennomgår mindre endringer slik at hele etasjen blir benyttet til møterom og felleskontor og at ingen har permanent kontor plass der lenger.

Når en kommer til tidspunkt for avvikling av dagens bruk er det forventet at næringsarealer er tilgjengelige på Korsen, slik at også funksjoner i første etasje, kan flytte direkte over i midlertidige lokaler.

Fremtidig bruk av Rådhuset

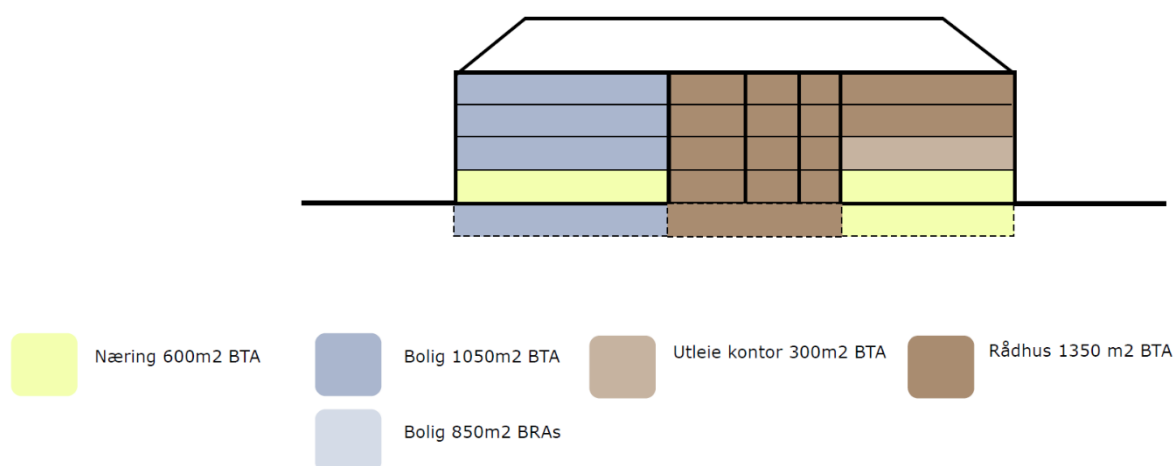
Teoretisk sett så vil salg av leiligheter og utleie av næringslokaler være en mulighet for å finansiere deler av totalrenoveringen. For å kunne holde alle muligheter åpen i en situasjon der vi ikke vet hva som er beste løsning, er det derfor sett på hvilke arealer administrasjonen

og politikerne trenger, samt hvilket potensial det er for salg av leiligheter og utleie av næringslokaler.

Fremtidig bruk av Rådhuset fra 2030 med konsept vertikalt

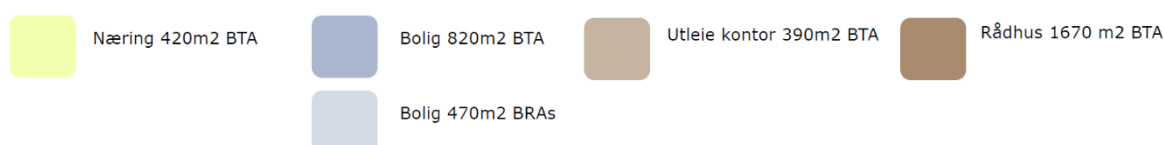
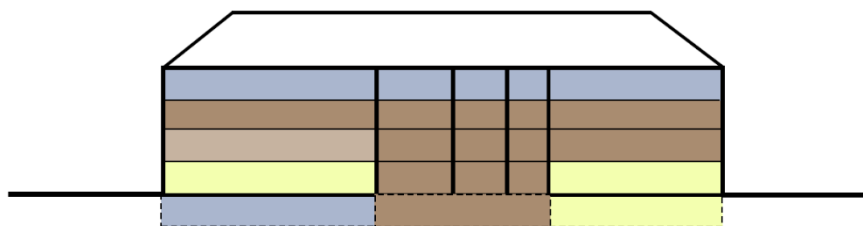
Plan 1: Servicetorg i kjernen, næring i resten.

Plan 2 til 4: Rådhus i sørfløya, leiligheter i nordfløya

Fremtidig bruk av Rådhuset med konsept horisontalt

- Plan 1: Servicetorg og kommunestyresal i kjernen, næring i resten.
 Plan 2: Rådhus og utleie av kontorareal
 Plan 3: Rådhus
 Plan 4: Leiligheter

Rådhuset– samlet oversikt løsningsforslag

	Kommentar	Kostnad
Alternativ 0	Kun reparasjon av skader, ikke jevnlig hovedvedlikehold, krav til arbeidsmiljø og funksjonalitet ivaretas ikke. 8-10 års varighet på bygg.	kr 900.000 årlig
Alternativ 1	Full, gradvis renovering over 4-5 år. Bruk som i dag og fortsatt som kommunal eiendom.	kr 15.000.000 investering og Kr 900.000 årlig drift
Alternativ 2	Full renovering, gjenbrukes delvis som i dag. Kombinasjon av kommunal og privat virksomhet. Muligheter for inntekter.	kr 200.000.000 investering og Kr 900.000 årlig drift

5.6 Kommunale boliger

Med kommunale boliger menes alle boliger som kommunen disponerer for tildeling til privatpersoner. Dette kan være boliger som eies av kommunen selv der kommunen har tildelingsrett, og private boliger der det er inngått avtale om kommunal tildelingsrett. For boliger som eies av andre enn kommunen kan i tillegg egne vedtekter gjøres gjeldende (borettslag og sameier).

I retningslinjene for tildeling av kommunale boliger skilles det mellom to hovedtyper kommunale boliger:

1. Omsorgsboliger er boliger som er fysisk tilrettelagt med blant annet livsløpsstandard for å kunne huse beboere med nedsatt funksjonsnivå. Boligen er tilpasset slik at den eller de som bor der skal kunne ta imot pleie- og omsorgstjenester.

2. Gjennomgangsboliger er boliger for personer som er i en midlertidig, vanskeligstilt situasjon pga. helsemessige, økonomiske eller sosiale forhold. Boligene tildeles for tre år, og kontraktene ender uten oppsigelse.

I tillegg er det praksis at dersom omsorgsboliger blir stående ledig, vil de kunne benyttes som gjennomgangsboliger i avgrensede perioder. Det er også teknisk mulig å tildele en gjennomgangsbolig som omsorgsbolig.

Omsorgsboliger uten bemanning

Omsorgsboliger er ulike typer boliger som er tilrettelagt for mennesker med særskilt hjelpe- og/eller tjenestebehov etter helse- og omsorgstjenesteloven. Omsorgsboliger som er heldøgns bemannet av enhet for pleie og omsorg er omtalt tidligere i dokumentet.

I Midtre Gauldal kommune bodde 6% av befolkningen på 80 år og eldre i omsorgsboliger uten bemanning i 2022, 1,7% i aldersgruppen 67-79 år og 0,3% i gruppen 66 år og yngre. Behovet for ubemannede omsorgsboliger vil øke etter som dekningsgraden på plasser med heldøgns omsorg går ned, og dette underbygges også COWI i sine anbefalinger. De anbefaler å øke dekningsgraden til 10% for de på 80 år og over. Det tilsvarer et behov for 13 nye omsorgsboliger uten bemanning innen 2032, og ytterligere 14 innen 2042. I og med at vi tar sikte på å redusere dekningsgraden for heldøgns bemanning mer gradvis, er det trolig at det ikke trenger å bli behov for så mange som 13 de første tiårene.

Som nevnt i kapittelet «Dekningsgrad og fremskrevet behov» på s. 39, kan det med dagens investeringsmuligheter være nødvendig å vurdere løsninger som ikke nødvendigvis innebærer kommunalt eierskap til disse boligene.

Kommunens eksisterende omsorgsboliger uten bemanning ligger på Grindahaugen og Øverspjeldet 1-3 på Støren, på Singsås, og i Soknedal og Budal.

Det er gjennomført tilstandskartlegging av omsorgsboligene både fra Cowi og EKT i 2022.

Soknedal

Soknedal bo- og dagsenter består av et hovedhus i tre bygget i 1926, et påbygg og ny heissjakt fra 1974, en utvidelse fra 1994 og et påbygg fra 2000. I tillegg ligger to frittstående bygninger som tilhører bo- og dagsenteret bak hoveddelen. Fra høsten 2022 er det ikke bemanning med base på stedet. Bygningsmassen er av varierende kvalitet, og det er fjorten boliger i den nyere delen som holder en standard som er tilfredsstillende for

fortsatt bruk til omsorgsboliger. I byggene bak er det 11 omsorgsboliger. Leilighetene som er i bruk er romslige, men ikke alle har eget bad. Standarden er lite moderne, og den helhetlige funksjonaliteten ved bo- og dagsenteret er ikke optimal.

Det vil kreve betydelig vedlikehold for å kunne beholde den eldre delen som har store mangler og høyt energiforbruk.

Singsås

Hovedbygget er fra 1926 og har et tilbygg fra 1992. Bygningsmassen er av svært varierende kvalitet, og det er ni leiligheter som har en standard som er aktuell for videre bruk. Disse ligger i «nydelen» og har tilfredsstillende standard og universell utforming. Avstengning av hovedbygget er vedtatt politisk, og diverse utbedringer på nybygget ble igangsatt og skal være ferdig i løpet av 2023.

Budal

Budal bo- og dagsenter ble bygd i 1970 og utvidet både i 1984 og 2000. I tillegg ble det gjennomført to mindre oppgraderinger av huset både i 2013 og 2018. Det er åtte boliger i

hovedhuset, og tre i sokkelen. Tilstanden på huset er akseptabel, og det skal gjennomføres hovedvedlikehold i 2025. I forbindelse med det skal det gjennomføres en kartlegging av mulige setningsskader ved tilbygget.

Grindahaugen

Grindahaugen ligger rett vest for helsesenteret og består av 12 leiligheter. Standarden er tilfredsstillende nok til at boenhetene fortsatt vil være funksjonelle med normalt vedlikehold de neste årene, samt noen oppgraderinger. Beliggenheten gjør boligene egnet for mer fleksibel bruk i framtida, for eksempel ved å bygge ei gangbru over til sykehjemmet. Dette vil føre til at boligene på Grindahaugen kan brukes

til mer ressurskrevende brukere, og også som en del av institusjonen ved behov. Det er en ulempe med Grindahaugen at bygningen har bratt adkomst, som reduserer bevegeligheten til beboerne. Det bør derfor vurderes en type gangbro fra gulvnivå underetasje, og over veien mot sykehjemmet. Det vil gjøre det mulig å trille senger, kjøre rullator og rullestoler mellom Grindahaugen og sykehjemmet hele året. Det kan også være mulig med samme løsning via et tenkt kombinasjonsbygg på Korsen, og derfra for eksempel i kulvert til sykehjemmet.

Øverspjeldet

Øverspjeldet 1 og 3 ligger nord for rådhuset og sykehjemmet på Støren. Det er fire leiligheter i det ene bygget, som sto ferdig i 2018 (til høyre i bildet). Dette bygget har heis og er tilrettelagt for mennesker med bevegelsesutfordringer. Det andre bygget (til venstre i bildet) er fra 2005. Her er det seks leiligheter som er mindre, og ikke universelt utformet.

Gjennomgangsboliger

Gjennomgangsboliger brukes for eksempel av mennesker med lav sosioøkonomisk status, flyktninger og andre vanskeligstilte på boligmarkedet.

Det er også tenkelig at gjennomgangsboliger kan benyttes som rekrutteringsboliger for nyansatte i kommunen i fremtiden, som et virkemiddel for å tiltrekke nødvendig kompetanse.

Kommunen har per juli 2023 25 gjennomgangsboliger, men 13 av disse er planlagt avhendt på grunn av for dårlig teknisk standard. Behovet for flere er derfor stort. Alle boligene som skal beholdes ligger på Støren, og er fordelt på to bygg med henholdsvis åtte og fire boenheter.

De 12 boligene som skal beholdes på Støren er bygd i nyere tid, og har tilfredsstillende standard. Mange av beboerne blir boende ut over kontraktens utløp på grunn av et dårlig fungerende, privat boligmarked i kommunen. Dette fører til at gjennomgangsprinsippet som er vedtatt av kommunestyret ikke fungerer godt nok.

Det er foreløpig konkrete planer om 15 nye boliger i Kalvtrøa på Støren, der planen er at kommunen skal ha tilvisningsavtale med en privat aktør. Dette er tenkt som et selvfinansierende prosjekt, som kan stå ferdig i 2025. Det er så langt ingen konkrete planer for nye gjennomgangsboliger i Singsås, Budal og Soknedal.

Behovet for ytterligere gjennomgangsboliger i kommunen bør utredes. Det skal utarbeides en plan for kommunens boligsosiale arbeid i løpet av kommende år, og dette vil belyse behovene. I tillegg vil fremtidig tilstrømming av flyktninger være en viktig, men usikker faktor.

Det er vanskelig å finne gode løsninger på utfordringene det neste året, men tiltak kommunen gjør nå, vil stimulere til økt boligbygging i løpet av få år. Dette vil bidra til et mer fungerende boligmarked.

5.7 Vei

I 2022 ble det utarbeidet en vedlikeholds- og investeringsanalyse for de kommunale veiene for perioden 2023 til 2032. Planen blir revidert annethvert år og skal revideres neste gang i 2024. Formålet med planen er å beskrive behovet for tiltak og sette opp en anbefalt prioritering av disse tiltakene. Arbeidet med vedlikeholds- og investeringsanalysen identifiserte et stort etterslep og behov for betydelige investeringer og økte driftsmidler. Fortsetter vedlikeholdet som i dag vil etterslepet øke, og dermed også kostnadene for å få veistandarden opp på et tilfredsstillende nivå. Prioriteringene er basert på følgende fokusområder for tiårsperioden:

2024:

- Fortsette utbedring av bruer (basert på funn i bruinspeksjoner)
- Fortsette utskifting av kvikksølvlamper til LED (forbud mot HQL siden 2015)
- Grus, grøfter og stikkrenner

2025-26:

- Rassikring
- Grus, grøfter og stikkrenner
- Reasfaltering (prioriteres før asfaltering av nye strekninger)

2027-28

- Reasfaltering (prioriteres før asfaltering av nye strekninger)

2029->

- Reasfaltering (prioriteres før asfaltering av nye strekninger)
- Asfaltering av nye strekninger (komplettering av strekninger som er delvis asfaltert)

Utbedring av bruer

Kommunen har ansvar for 22 bruer. Det er identifisert behov for tiltak på 19 av disse bruene. For å unngå at skadene forverres og at utbedringskostnadene øker, anbefales det å prioritere reparasjon av bruene tidlig i perioden.

Vei- og gatelys

Veilysanlegget som kommunen drifter består av 877 lamper (derav 142 lyspunkt langs fylkesvei). Det er 155 armatur med kvikksølvpærer. Kvikksølvpærer ble forbudt å produsere i 2015. Omtrent 200 armatur med kvikksølvpærer ble skiftet ut til LED i 2023. Det er anbefalt å videreføre investeringer på veilysanlegget i 2024, og målet med investeringene er å få satt alt av anlegg under måling og få skiftet ut alle kvikksølvlamper til LED. Det er gatelysanlegg i Singsås, Budal, Kotsøy og Soknedal som fortsatt har kvikksølvpærer.

Rassikring i Budalsveien

Budalsveien er en rasutsatt strekning. I 2021 ble det gjort en skredfarevurdering på de mest utsatte strekningene langs veien. Det ble også gitt anbefalinger til tiltak.

Grusveier

De fleste av de kommunale grusveiene har for lite grus. Tidligere års budsjetter har ikke hatt rom for vedlikeholds grusing, tilstrekkelig grøfte rensk og kanthogst. Dette kompliserer nå vedlikeholdet av veiene. I vedlikeholdsplanen ble det lagt opp til to år med ekstra innsats på hogst og grøfte rensk slik at kommunen deretter kan sette opp en systematisk plan for å holde forventet standard vedlike. Det samme gjelder grusing og utskifting av stikkrenner. Det er her snakk om store kostnader, så veiene er prioritert utfra tilstand og trafikkmengde, og kostnadene er fordelt over årene frem til og med 2026.

5.8 Vann og avløp

Hovedplan vann og avløp ferdigstilles i løpet av høsten 2023. Hovedmålene i planen er å fortsatt levere trygt og tilstrekkelig drikkevann, minimere belastningen på miljøet fra de kommunale avløpsanleggene og sikre trygge arbeidsplasser. Tiltak er blant annet etablering av ringledninger, hyppigere utskifting av ledningsnett, redusere drikkevannslekkasjer og redusere innlekkasje av overvann i avløpsnettet.

Det vil i løpet av kommende år være behov for investeringer på det kommunale overvannsnettet. Utfordringene har vært tydelige ved store nedbørsmengder, og da særlig i Støren sentrum (Moøya og Engan).

Kostnadene kommunen har på disse områdene skal dekkes av gebyrene som brukerne av tjenestene betaler.

6 Vedlikeholdsplaner for kommunale eiendommer

Det blir utarbeidet vedlikeholdsplaner for alle bygg, veier, broer, vann og avløpsanlegg. Planene blir revidert annethvert år og skal revideres neste gang i 2024. Planene er et verktøy for enhet for Eiendom og kommunalteknikk i sin prioritering av vedlikehold, samt at de gir innspill til fremtidige investeringer. De gir et øyeblikksbilde over tilstanden til kommunens eiendommer, samt at den bidrar til å tydeliggjøre hvilke utfordringer kommunen står overfor kostnadmessig dersom målet er å heve standarden til et akseptabelt nivå.

De kommunale byggene er delt inn i helsebygg, oppvekstbygg og andre formålsbygg hvor kommunalsjefene bidrar med prioritering av ressurser til sine respektive bygg. Disse byggene har et stort, samlet volum med ulik alder og kvalitet. Det er forskriftsfestede krav til tekniske funksjoner, universell utforming og innemiljø. Både opplæringsloven, lov om miljørettet helsevern og arbeidsmiljøloven gir føringer for utformingen av det fysiske arbeidsmiljøet. Byggenes tekniske standard og funksjonalitet har også stor betydning for hvordan det vil være mulig å levere de kommunale tjenestene framover.

Arbeidet med vedlikeholdsplanene avdekker et omfattende vedlikeholdsetterslep, samt et stort behov for å tilpasse gamle bygninger til dagens krav til funksjonalitet.

For enkelte av de kommunale byggene er situasjonen nå slik at de snart må stenges om ikke det tas omfattende grep. Det er i det hele tatt viktig å legge opp til en framtidig praksis for vedlikehold som bidrar til å bevare kommunens formue i form av eiendommer og bygninger.

Oversikt over bygg som har passert livssyklusen - Rødlisten

En prioritering av vedlikehold basert på tilstandsvurdering vil gi mest fokus på de byggene som har størst avvik. Disse er i flere tilfeller over førti år, og har ikke blitt renovert eller gjennomgått noen form for verdibevarende vedlikehold. Byggene er så nedslitte at dersom de skal oppgraderes gjennom vedlikehold, vil det kreve uforholdsmessig store ressurser. Dette vil i så fall gå ut over de øvrige byggene som er i akseptabel stand, men som også trenger vedlikehold for å unngå unødig forfall.

Eiendom og kommunalteknikk har på faglig grunnlag definert hvilke bygg som har dårligst standard, der preventivt- og verdibevarende vedlikehold vurderes som ulønnsomt. Ved å lage en slik oversikt, gir det et grunnlag for kommuneledelse å ta stilling til om alle eller flere av disse byggene ikke skal vedlikeholdes verdibevarende, men kun utbedres nødvendige skader og akutt funksjonssvikt. Det medfører at store bygningselementer som tak, fasade og varmesystem ikke blir oppgradert. Alle bygg i denne oversikten har tekniske anlegg som er gått ut på dato for mellom ti til tjue år siden. Det er også store utfordringer med tak og fasade ved disse byggene, og i noen tilfeller også med grunnforhold og fundamentering. Disse byggene har altså så store fundamentale og omfattende mangler at kostnadene ved istandsetting blir svært store.

Etter enhet for Eiendom og kommunalteknikk sine faglige vurderinger gjelder dette følgende bygg:

- Rådhuset (tekniske anlegg, fasader og tak)
- Størenhallen (tekniske anlegg svømmehall, tak og fasader)
- Støren barneskole (grunnforhold, tak og fasader, generell slitasje)
- Støren barnehage (grunnforhold, tak og fasader, generell slitasje)
- Kalvtrøa (grunnforhold, nedslitt og uegnet)
- Snurruhagen (utdatert, uhensiktsmessig, dårlig bygg)
- Prestegården (nedslitt)

7 Investeringsbehov 2024 – 2033/43

For å kunne håndtere summen av investeringstiltak som er nødvendig for å møte behovene i befolkningen og ivareta og utvikle kommunens drift for øvrig, trengs et helhetlig og langsiktig planverk. Det ble i 2022 gjennomført et omfattende arbeid med å få god oversikt over kommunens totale investeringsbehov (både vedlikeholdsetterslep i eksisterende bygninger, samt behov for nybygg). Det er lagt opp til et tidsperspektiv helt fram til 2042, men i første omgang er hovedvekten lagt til de første ti årene.

Den langsiktige drifts- og investeringsanalysen skal videreutvikles år for år. Nå i 2023 foreligger versjon 2.0 av analysen. Det er nødvendig å understreke at planen først og fremst er tenkt å skulle vise et bilde av det totale investeringsbehovet i et langsiktig perspektiv, hvilken investeringstakt det vil være mulig å ha kommunens totale økonomiske situasjon tatt i betraktning, samt også vurderinger av rekkefølge. Planen skal danne grunnlag for det årlige arbeidet med økonomiplan og investeringsbudsjett, og det er i forbindelse med det arbeidet de endelige prioriteringene vil bli gjort.

Det er usikkerhet knyttet til både fremdrift og kostnadsanslag for prosjektene, med større usikkerhet jo lenger ut i perioden man kommer. Det er ikke enkeltprosjekters kostnadsestimat eller enkeltprosjektets fremdrift som vies oppmerksomhet her, men totaliteten av investeringsporteføljen.

7.1 Samlet investeringsbehov og prioriteringsvurderinger

I dette kapitlet gis en oppsummering av de investeringsbehovene som vurderes å være viktigst å få realisert i kommende tiårs periode. Tabellen på neste side viser kort oppsummert en oversikt over de viktigste investeringsbehovene i Midtre Gauldal mot 2033 (alle kostnadsbeløp er oppgitt eksklusive merverdiavgift). Det er ikke tatt stilling til investeringsrammen for det enkelte år i perioden, og prosjektene er ikke satt opp i prioritert rekkefølge. Eventuelle kostnader ved erverv og opparbeidelse av tomt er heller ikke medregnet. Priser/kostnader er beregnet med utgangspunkt i Norsk Prisbok):

Behov	Grovt kostnadsoverslag	Kommentar med vurdering for videre prioritering fram mot 2032
Støren barneskole – nybygg eller totalrenovering		Støren barneskole og Støren barnehage er vurdert til å ha passert livssyklusen. En utredning på disse byggene starter opp primo 2024 og vil komme med anbefalinger for veien videre.
For 500 elever	kr 370.000.000	
For 300 elever	kr 210.000.000	
Ny Støren barnehage	kr 49.000.000	Bygg som har passert livssyklusen utredes nærmere og mer konkrete forslag til løsninger vil bli lagt fram ved neste revidering av dette dokumentet.
Singsås barnehage	kr 8.000.000	Ombygging/påbygging
GSK	kr 14.500.000	Ombygging/påbygging til kultur, voksenopplæring og ungdomsklubben.
Soknedal barnehage	kr 7.500.000	Nytt tilbygg til Soknedal barnehage sammen med verdibevarende vedlikehold.
Budal barnehage	kr 2.000.000	Vognskur og stellerom ved
20 boliger for utviklingshemmede/ barneboliger		Prosjektet er igangsatt med mål om å bygge selvfinansierende boliger, med mulighet for større valgfrihet for brukerne, og ulik eierform. Anbefaling: To byggetrinn à 8 boliger.
Uten OPS	kr 61.600.000	
Med OPS	kr 6.000.000	
Samlokalisering av tjenestene i Helse og familie (unntatt Lysgården)		
Uten OPS	kr 100.800.000	
Med OPS	kr 0	
Sokkeletasjen på Helsesenteret	kr 30.000.000	Renovering – gjennomføres i to trinn

Gangbru mellom Grindahaugen og helsesenteret	kr 6.000.000	
Tre omsorgsboliger for psykisk helse og rus	kr 6.900.000	Mikro/mini enebolig, helst samlokalisert, med 250m2 tomt per bolig
Ny Størenhallen	kr 119.000.800	Totalrenovering/ nybygg av Størenhallen med idrettshall og svømmehall. Dette er en stor kostnad uten at det er gjort tilstrekkelig utredning per i dag. Det er gjort en del tiltak på Størenhallen i 2022. Størenhallen er også et av byggene som har passert livssyklusen utredes nærmere og mer konkrete forslag til løsninger vil bli lagt fram ved neste revidering av dette dokumentet.
Rådhuset:	Kr 170-200.000.000,-	Basert på to ulike alternativer som medfører salg av leiligheter og utvikling av næring i kombinasjon med kommunal administrasjon.
Kommunale veier	kr 53.000.000	
Vann og avløp	kr 0	Kostnadene på disse områdene dekkes av gebyrene som brukerne av tjenestene betaler.

Det må arbeides videre for å finne løsninger på hvordan byggene som har passert livssyklusen skal håndteres. Det er viktig at en slik avklaring blir gjort så raskt som mulig, da håndteringen av disse byggene vil ha stor betydning for hvor mange prosjekt som totalt sett kan realiseres.

Prioritering i lengre perspektiv

Behov	Kommentar
Påbygging Soknes barnehage med gymsal og formingsrom	
Påbygging/ombygging av Støren barnehage	Med sanserom og basseng. Dette er kun aktuelt hvis det ikke planlegges for bygging av ny barnehage i perioden 2023-2032.
Opparbeiding av sti fra Soknesteigen til Idrettsparken	

15 fleksible omsorgsboliger/sykehjemsplasser	
Fleksible avlastningsboliger	
Boliger for mennesker med alvorlig psykisk sykdom	

7.2 Vurderingskriterier

Behovet for investeringer er stort, langt større enn de økonomiske rammene i kommende økonomiplanperioder gir rom for. Gjennomført kartlegging av status og analyse av framtidige behov, viser en kompleks og sammensatt situasjon.

Behovet for grundige og helhetlige vurderinger er stort, og det blir et komplekst arbeid å ta stilling til hvilke behov som skal prioriteres først og sist. Nettopp derfor er det nødvendig å komme fram til overordnede kriterier som skal legges til grunn når prioriteringene skal gjøres. Samtidig vil vektleggingen av prioriteringskriteriene variere fra prosjekt til prosjekt ut fra investeringens art.

Kommunens overordnede styringssystem, Helhetlig styring, vil være et naturlig utgangspunkt i arbeidet med å definere prioriteringskriterier. Fokusområdene i helhetlig styring er økonomi, samfunn, tjenesteproduksjon og organisasjon. Disse bør danne utgangspunktet for kriteriene, sammen med FNs bærekraftsmål som omhandler økonomi, klima og miljø og folkehelse.

Systemet for vurdering kan da se slik ut:

- Netto årlig kostnad i forhold til investeringskostnaden

- Klima og miljø
- Omdømme
- Folkehelse

- Lovkrav
- Kvalitet/funksjonalitet/egnethet

- Omdømme/attraktivitet
- Funksjonalitet/egnethet
- HMS

Arbeidet med å utvikle hensiktsmessige vurderings- og prioriteringskriterier må fortsette. I utarbeidelsen av kommunedirektørens forslag til investeringsbudsjett for 2024-2027 er de delvis benyttet.

8 Langsiktig driftsanalyse 2024–2033

Hensikten med den langsiktige driftsanalysen er å vise de økonomiske konsekvensene av den langsiktige investeringsplanen, slik den er beskrevet i kapitel 7.

Utgangspunktet for analysen kan oppsummeres på denne måten:

- Fremtidig investeringsbehov vil utfordre handlingsreglene
- Rente- og avdragsbelastningen vil stige
- Gjeldsnivået vil øke betydelig
- Betydelige innsparinger i drift vil være nødvendig

Selv om investeringsanalysen har et tjueårsperspektiv begrenses analysen av driftskonsekvenser til de første ti årene på grunn av flere usikkerhetsmomenter, for eksempel befolkningsutvikling, rentenivå og inntektsforutsetninger. Både hver for seg og ikke minst samlet vil disse faktorene kunne gi så store utslag i en langsiktig analyse, at prognoser utover ti år gir relativt liten verdi.

Økte investeringer medfører som hovedregel økt gjeld, noe som igjen medfører at en større del av inntektene går til å dekke renter og avdrag. Kommunestyret har vedtatt at netto finansutgifter ikke skal overstige 5% av brutto driftsinntekter, noe som vil kreve en betydelig andel egenfinansiering i framtiden. Denne egenfinansieringen vil kun være mulig ved at det settes av årlige driftsoverskudd, og et sentralt spørsmål vil derfor være i hvor stor grad økte investeringer skal finansieres gjennom reduserte driftsrammer. Uavhengig av om man velger en modell der investeringer finansieres gjennom årlige avsatte overskudd, eller en modell der investeringene lånefinansieres og renter og avdrag dekkes over driftsbudsjettet, blir driftsrammene berørt. For å lykkes må gjeldsnivået holdes på et slikt nivå at renter og avdrag ikke binder opp for store deler av driftsinntektene.

8.1 Forutsetninger for analysen

Analysen baserer seg på prognoser for fremtidige inntekter, videreføring av historisk nivå for enhetskostnader, fremtidige investeringsbehov og utvikling i finansutgiftene. Salgsinntekter og beregnet merverdiavgiftskompensasjon defineres som egenkapital, og reduserer kravet til egenkapital fra driften. Videre er det lagt inn en forutsetning om at tidlige ordninger for statlig tilskudd til sykehjem og omsorgsboliger videreføres.

Følgende forutsetninger legges til grunn i beregningene:

Befolkningsprognose

Utgangspunktet er statistisk sentralbyrås mellomalternativ for landet. Der forutsettes middels fruktbarhet, levealder, innenlands flytting og innvandring.

Lønns- og prisvekst

For 2024 forutsettes det lønnsvekst på 4,9% og prisvekst på 3,4%, noe som gir en deflator på 4,3%. Beløp videre i perioden er i 2024-tall.

Skatteinntekter

For perioden 2024-2027 er det lagt til grunn 6.143 innbyggere i kommunen. Deretter er det lagt inn en forventning om prosentvise endringer i takt med endringer i det totale innbyggertallet. Skattenivået er satt til 71,6% av landsgjennomsnittet, noe som tilsvarer gjennomsnittet de siste fire årene.

Rammetilskudd – overføringer fra staten

Rammetilskuddet styres i hovedsak av antall innbyggere, skattenivå og utgiftsutjevning. Forutsetninger for innbyggertall og skattenivå er beskrevet over, og er de samme for rammetilskuddet. For utgiftsutjevningen er det forutsatt at kostnadsindeksen vil være stabil på ca. 1,136. Det vil si en forutsetning om at Midtre Gauldal er 13,6% dyrere «å drive» enn gjennomsnittskommunen.

Andre sentrale inntekter

- Den generelle satsen for eiendomsskatt er satt til 7‰ i hele perioden. Satsen for boliger og fritidseiendommer er satt til 4 ‰ jf. kommunedirektørens forslag til økonomiplan for 2024-2027.
- Rentekompensasjonen fra Husbanken er med utgangspunkt i tidligere tilsagn da de fleste ordninger innen dette området er avsluttet. Renten er uendret i perioden, lik snittet for 2023 på 2,59 %.

Inntekter i rammeområdene

For 2024-2027 er det tatt utgangspunkt i prisjustert budsjett for 2023. Et unntak er salgs- og leieinntektene som forventes å øke som følge av kommunens økte kapitalkostnader innen selvkostområdene og flere investeringer som er forutsatt å være selvfinansierende i form av husleie. For 2028-2033 er det forutsatt at inntektene endrer seg i takt med innbyggertallet.

Driftskostnader

Driftskostnadene for de første fire årene er hentet fra kommunedirektørens forslag til økonomiplan for 2024-2027. Det vil si at konsekvenser av nye tiltak og satsninger er hensyntatt. For 2028-2033 er anslåtte demografiutgifter innarbeidet for hvert enkelt år. Det vil si at dekningsgrader, enhetskostnader og kvalitet på tjenestene holdes uendret.

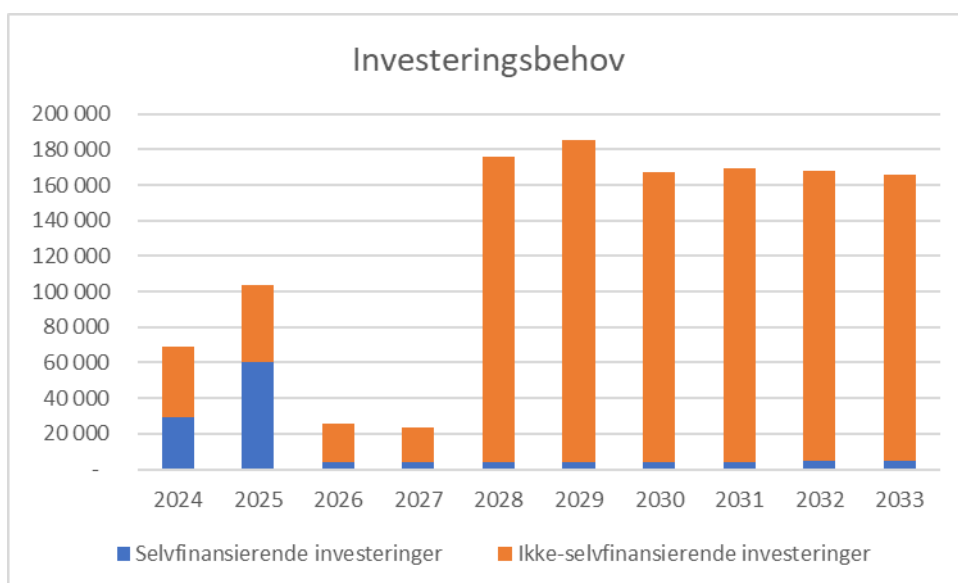
8.2 Simuleringer

I kapittel 7 er de viktigste investeringsbehovene for bygg, vei og vann og avløp for perioden 2024-2033 beskrevet. Det er også investeringsbehov for andre områder som må hensyntas for å få mer reelle framskrivninger, for eksempel IKT, digitalisering og Helseplattformen. I

tillegg til forutsetningene beskrevet i kapittel 8.2, er punktene under lagt til grunn for simuleringene som følger:

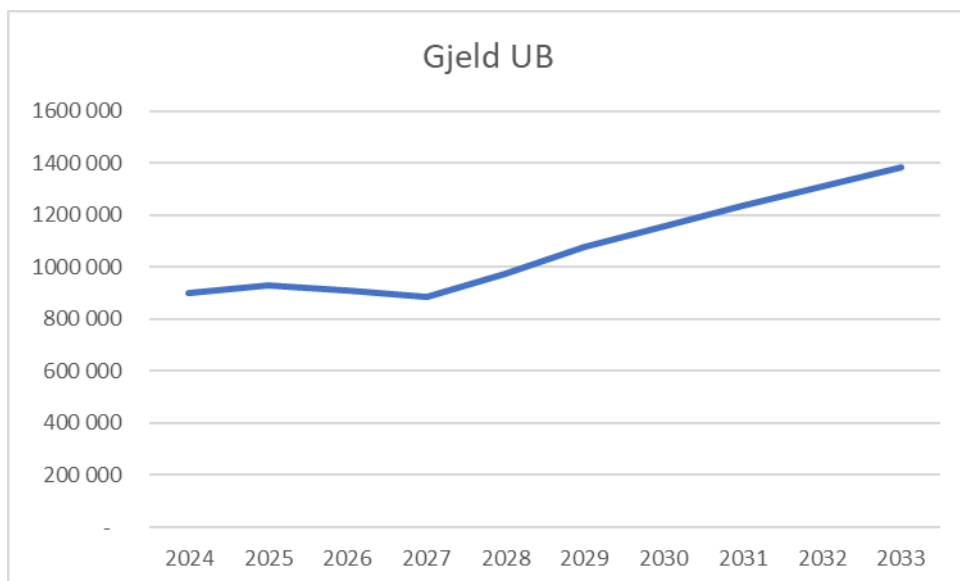
- Kommunedirektørens forslag til investeringsplan for 2024-2027 er utgangspunktet for de første fire årene. Det innebærer en investeringsramme på 222,4 millioner kroner, og 29% selvfinansierende investeringer.
- Støren barneskole totalrenoveres, eller bygges, for 300 elever.
- Full renovering av rådhuset med delvis avvikling av dagens bruk fra 2028.
- Nybygging skjer på samme tomteareal som opprinnelig bygg.
- Alle behov som ikke er innarbeidet i foreslått investeringsplan for 2024-2027 er fordelt med 1/6 av anslått investeringskostnad årlig i perioden 2028-2033.
- Kommunen foretar alle investeringer selv. Det vil si at alternativet OPS ikke er hensyntatt.
- Det er forutsatt 10 million kroner årlig i inntekter fra salg av anleggsmidler i perioden 2028-2033. Ingen annen egenfinansiering.
- Det er ikke forutsatt noen direkte økonomiske gevinster av investeringene, det vil si ingen besparelser.

For å imøtekomme behovene som er beskrevet i dokumentet vil følgende beløp investeres de neste ti årene (alle tall i tusen):

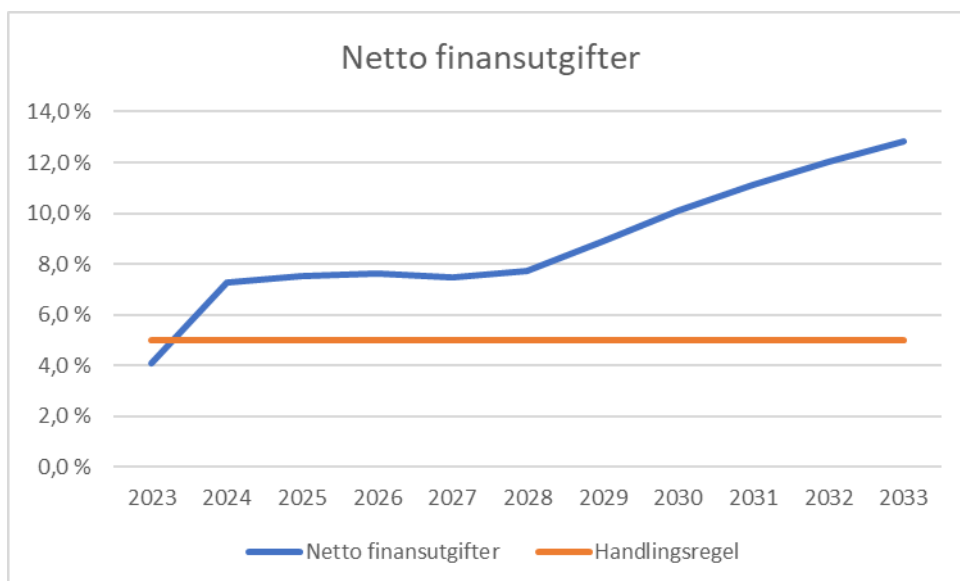
Investeringsbehovet beløper seg til ca. 1,1 milliarder kroner for perioden, inkludert merverdiavgift. Merverdiavgiftskompensasjonen regnes som en del av finansieringen av investeringer, og alle tall i simuleringen er derfor brutto. Andelen selvfinansierende investeringer utover i perioden er relativt lav, noe som delvis kan forklares med at vi på simuleringstidspunktet mangler oppdaterte anslag for vann og avløp.

Et investeringsnivå som skissert over vil gi følgende gjeldsutvikling:

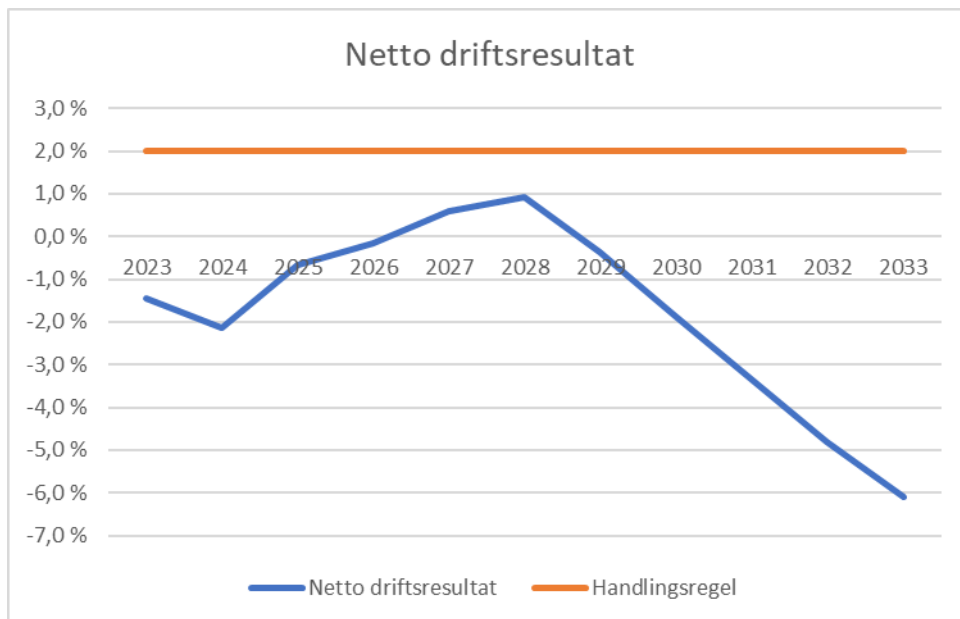
Beregningene viser at med denne investeringstakten vil kommunens gjeld øke fra ca. 864 millioner kroner i 2023 til ca. 1,38 milliarder kroner i 2033.

En slik gjeldsøkning, delvis grunnet ikke-selvfinansierende investeringer, vil naturligvis medføre at netto finansutgifter utgjør en stadig større del av kommunens brutto driftsinntekter:

Netto finansutgifter anslås med disse forutsetningene å utgjøre ca. 12,8% av brutto driftsinntekter i 2033. Det er en økning på ca. 5,5 prosentpoeng fra 2024, og langt over det fastsatte nivået i handlingsregelen.

Uten noen tilpasninger av driftsutgiftene vil kommunens netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter da utvikle seg slik:

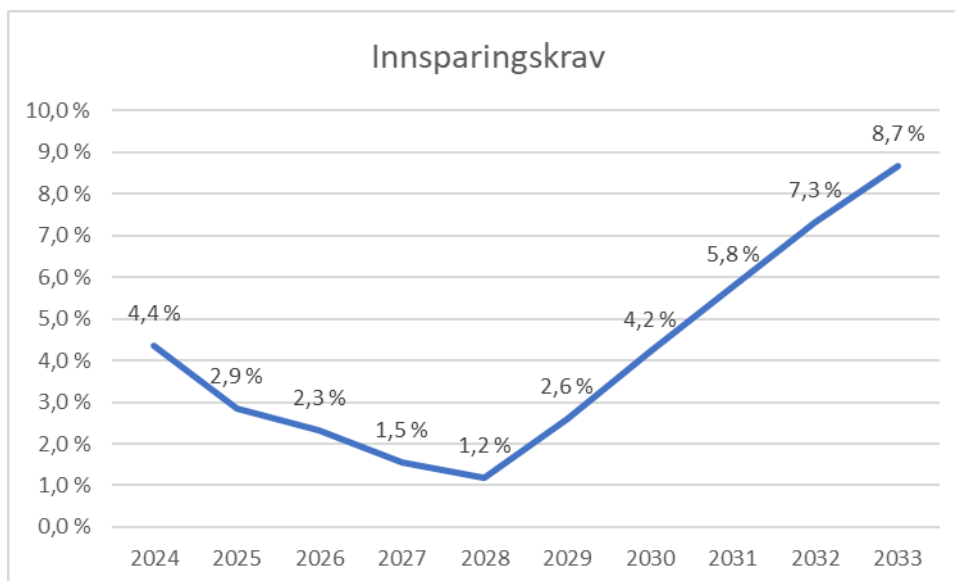

Hovedsakelig på grunn av økte renter og avdrag vil netto driftsresultat blir gradvis dårligere fra 2028-2033. I disse tallene ligger også økte driftsutgifter som følge av demografiendringene.

Det er godt kjent at investeringsbehovet i kommunen er betydelig, men å skulle investere nesten 1,1 milliarder over ti år, vil få betydelige konsekvenser for en liten kommune. Å drive med negative driftsresultat over tid er imidlertid ikke et alternativ, og konsekvensen av at gjelden øker er at man har mindre igjen å fordele til drift.

Innsparingskrav

Et slikt investeringsnivå vil ikke være økonomisk bærekraftig uten at investeringene bidrar til at de generelle driftsutgiftene reduseres betraktelig, og/eller at kommunen evner å egenfinansiere en betydelig andel av investeringene. Figuren under viser nødvendig innsparingskrav i prosent av brutto driftsinntekter, forutsatt at kommunen skal innfri målsettingen om et årlig positivt netto driftsresultat på 2%.

8,7 % i 2033 betyr at driftsutgiftene i framskrivningen må reduseres med 8,7% innen 2033 for at handlingsregelen for driftsresultat ikke skal brytes. Dette tilsvarer ca. 55,9 millioner kroner, noe som utvilsomt vil være krevende å klare. Samtidig er det tenkelig at det å investere nesten 1,1 milliard kroner bør kunne hente ut en del gevinster som også gir økonomiske besparelser. I tillegg er behovet ti år fram i tid, slik at driften kan tilpasses og effektiviseres gradvis med ca. 0,9% per år.

En faktor som vil redusere innsparingskravet er at andelen egenfinansiering økes. Det forutsetter imidlertid salg av anleggsmidler og/eller årlige avsetninger fra drift til investering.

En kortfattet konklusjon etter simuleringene blir at det vil være svært krevende å tilpasse driften til et gjeldsnivå som øker så betydelig. Samtidig er behovene reelle, og det er lite sannsynlig at bygg som vurderes å være i meget dårlig stand i år, blir bedre med årene. Uavhengig av hvilke prioriteringer som blir gjort, er det derfor sannsynlig at en større del av kommunens inntekter i framtiden vil måtte gå til å betjene gjeld.

9 Løsninger for bærekraftig økonomi

Høyt investeringsbehov, høyere gjeldsnivå og mange usikre faktorer de neste ti årene utfordrer kommunens økonomi. Selv om det er ønskelig å begrense gjeldsveksten så mye som mulig, vil det være nødvendig å ta grep for å unngå at investeringsbehovene i for stor grad påvirker økonomien negativt. I dette kapitlet skisseres noen fokusområder for å opprettholde sunn økonomi også i et krevende langsiktig perspektiv.

9.1 Ressursbruk i tjenestene

Økt gjeldsnivå vil som hovedregel føre til at det blir mindre penger å fordele til tjenestene. For å unngå merforbruk må tjenestene tilpasses dette, og da må den totale ressursbruken reduseres. Tabellen under viser netto driftsutgifter per innbygger til kommunens tjenesteområder. Tallene er korrigert for ulikt utgiftsbehov.

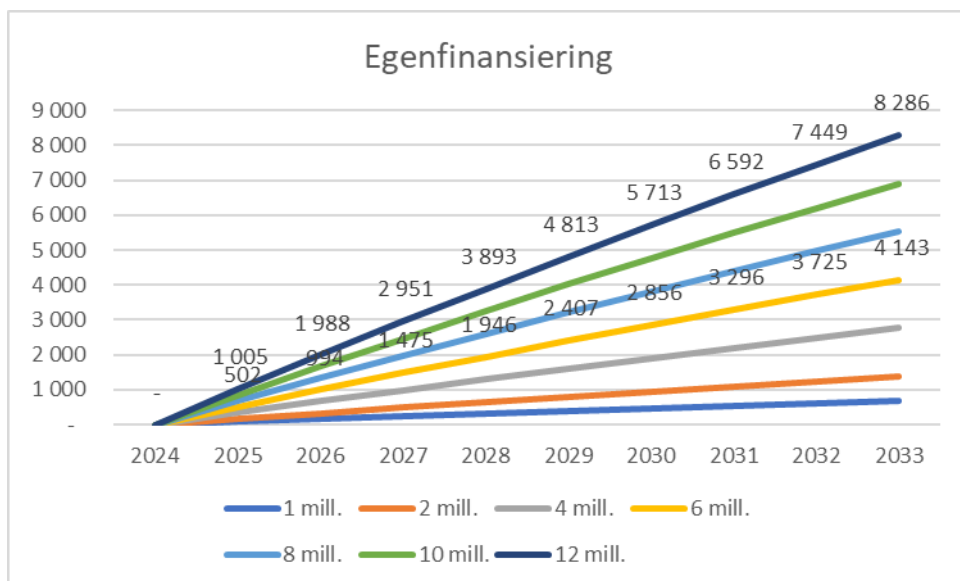
	Midtre Gauldal	Sør-Odal	Lunner	Røros	Kostragruppe 01	Landet uten Oslo
■ Grunnskole	16 290	15 245	15 690	16 798	16 600	16 428
■ Pleie og omsorg	20 553	19 478	22 486	23 572	22 968	23 586
■ Barnevern	3 001	2 839	3 066	1 615	2 795	2 600
■ Barnehage	10 292	9 913	9 880	9 671	9 961	9 828
■ Kommunehelse	3 455	3 454	4 185	3 819	3 969	4 341
■ Sosiale tjenester	3 511	3 347	2 742	3 552	2 765	3 372
■ Kultur og idrett	2 179	1 846	1 703	3 873	2 137	2 878
■ Plan, kulturminner, natur og nærmiljø	1 184	1 006	53	1 557	853	1 027
■ Adm, styring og fellesutgifter	5 534	6 551	5 171	8 889	5 707	5 675
► ■ Andre områder	4 916	3 148	4 109	4 854	3 481	2 920
Totalt	70 914	66 828	69 085	78 200	71 236	72 656

Totalt bruker Midtre Gauldal 70.914 kroner per innbygger på alle tjenesteområder. Det er allerede et godt stykke under både kostragruppen og landssnittet. Til tross for dette må imidlertid ressursbruken ned hvis gjelden økes. For å lykkes med det, bør det være et krav at alle investeringer gir noe reduksjon av driftsutgiftene.

9.2 Egenfinansiering

Et grep for å redusere gjeldsbelastningen er å øke egenfinansieringsgraden av investeringer. I hovedsak er det to måter å øke graden av egenfinansiering på: salg av anleggsmidler, og avsetning av overskudd fra drift. Et overskudd i drift kommer ikke av seg selv, spesielt ikke når man tar hensyn til demografiutgiftene, og dette alternativet forutsetter god økonomistyring og en langsiktig tidshorisont.

Figuren under viser effekten på renter og avdrag (tall i tusen) gitt en viss avsetning hvert år. Hvis man for eksempel evner å sette av 6 millioner kroner årlig til investeringer fra og med 2024, vil årlige renter og avdrag reduseres med i underkant av 4,1 millioner kroner, forutsatt en rente på 4,4% og 25 års avdragstid. Dette regnstykket er uavhengig av om egenfinansieringen skjer i form av salg av anleggsmidler eller avsetning fra drift.

9.3 Effektive tjenester i effektive bygg

Funksjonelle og kostnadseffektive lokaler til kommunens tjenester bør være målsettingen i kommunens forvaltning av sine bygg. Det er nødvendig å tenke nytt på flere områder; kvalitet og omfang på tjenestene som leveres må vurderes, hvordan oppgavene faktisk løses må vurderes og ikke minst må det vurderes hvordan lokaler og arealer utformes og benyttes. Det er nødvendig å finne løsninger som ikke er så arealkrevende slik at investeringskostnadene kan reduseres mest mulig. Slik vil også kostnadene til selve bygningsdriften bli lavere.

Midtre Gauldal kommune har formålsbygg med mer areal per innbygger enn kommuner det er naturlig å sammenligne seg med. For å kunne redusere arealbehovet er det nødvendig å se på helheten i tjenesten som skal leveres - hvordan tjenesten er organisert holdt opp mot arealbruk. Arealeffektivisering (utnytte eksisterende arealer mer effektivt – og sørge for effektiv utforming og arealbruk i nye bygg) er et av de viktigste virkemidlene for kostnadsbesparelser ved bygging, og for reduksjon av investeringsvolumet. Det å utfordre dagens praksis i forhold til bruk av arealer vil være krevende, men er høyst nødvendig for å kunne ta ut effekter.

Dette vil utfordre tjenestenes omstillingsevne, og kanskje kreve en ny fleksibilitet hos både ledere, ansatte og brukere.

Hvor stor effekt man får av å etablere arealeffektive konsepter for de ulike formålsbyggene er for tidlig å si, det er nødvendig å analysere og utarbeide konkrete prosjekter.

9.4 Offentlig og privat samarbeid (OPS)

OPS er som tidligere nevnt et rettslig forpliktende samarbeid mellom offentlige og private aktører for å løse en bestemt oppgave. I kommunens eiendomsstrategi for 2023-2042 heter det at kommunens langsiktige eiendomsbehov primært skal løses ved å eie eiendom.

Vurdering og valg av eierskap, samarbeidsformer og gjennomføringsmodeller som f.eks. OPS (offentlig-privat samarbeid) gjøres gjennom helhetlige strategiske vurderinger og lønnsomhetsbetraktninger. Bruken av OPS kan i enkelte tilfeller være et virkemiddel for å kunne redusere kommunens egne kostnader ved investeringer som må gjøres og slik muliggjøre økt investeringstakt.